

**SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE
ÇEVRE İLE İLGİLİ KONULARIN ÖĞRETİMİNE
İLİŞKİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN
GÖRÜŞLERİ**

Şifa KARABULUT

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Barış METİN

Uşak

Eylül, 2022

**SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE ÇEVRE İLE İLGİLİ KONULARIN
ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ**

Şifa KARABULUT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI SOSYAL
BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI**

Danışman: Prof. Dr. Barış METİN

Uşak

Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Eylül, 2022

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE ÇEVRE İLE İLGİLİ KONULARIN ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ

Şifa KARABULUT

Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Eylül-2022

Danışman: Prof. Dr. Barış METİN

İnsan ve çevre birbirleriyle daima etkileşim içindedir. İnsanların doğal kaynakları kullanarak yaptığı yapay çevre faaliyetleri sonucunda ne yazık ki doğal çevre çoğu zaman zarar görmektedir ve bu zarar yine insanlara olumsuz dönüş yapmaktadır. Çevre sorunlarının artması yaşam kalitesini ve canlı yaşamını tehdit etmektedir. Bu nedenle çevre sorununu en aza indirmek için çeşitli proje ve faaliyetler yapılmaktadır. Bunların yanı sıra en etkili yollardan biri ise eğitimidir. Çevre eğitimi öğrencilere birçok ders kapsamında verilmektedir fakat sosyal bilgiler dersi diğer derslerden farklı olarak doğayı koruma bilinci ve duyarlılığının yanı sıra tarihi, kültürel çevreyi de ele alarak çevre eğitimi hakkında geniş bir yelpaze sunmaktadır. Sosyal bilgiler dersi, geçmişten günümüze insan ve çevre etkileşimini konu edinir ve böylece çevre kavramının sosyal ve fiziki boyutunu incelemiş olur. Buradan yola çıkarak ders kapsamında çevre ile ilgili konularda çevre eğitimi veren sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre eğitimi hakkında görüşleri oldukça önem teşkil etmektedir.

Bu çalışmada sosyal bilgiler derslerinde çevre ile ilgili konuların öğretimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini ortaya çıkarmayı amaçlanmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni uygulanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Uşak merkezde ortaokullarda görev yapan 20 (kadın=10,erkek=10) sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubu belirlenirken amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmıştır. Araştırmanın veri toplanması aşamasında sosyal bilgiler öğretmenlerine uygulanacak yarı yapılandırılmış görüşme formu sosyal bilgiler alanında uzman 3 akademisyenin görüşleri doğrultusunda

hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formuyla toplanan veriler Microsoft Office Word dosyasına taşınarak veriler metin haline getirilmiş ve kodlama yöntemi uygulanarak betimsel analiz yapılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara çevre ile ilgili konuları anlatırken öğrencilere kazandırılması düşünülen değerlerin duyarlılık, sorumluluk, vatanseverlik, dayanışma, yardımseverlik, bilimsellik, saygı, sevgi ve tasarruf değerleri olduğu görülmüştür. Kazandırılması düşünülen becerilerin ise; harita okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı, mekân algılama, araştırma, konum analizi, değişim ve sürekliliği algılama, gözlem, problem çözme, sosyal katılım, girişimcilik, iletişim, karar verme, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, zaman ve kronolojiyi algılama, eleştirel düşünme, empati, kanıt kullanma, işbirliği ve öz denetim becerileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ders içi yaşanan sıkıntılarda ise çoğunlukla ders saatinin yetersizliği görülürken katılımcıların önerileri doğrultusunda ders saatinin artırılması sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılardan bazılarının sivil toplum kuruluşlarına katılım sağladığı sonucuna ulaşırken hepsinin derslerinde Uşak ili üzerinden örnekler verdiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Çevre eğitimi, sosyal bilgiler, öğretmen görüşleri*

ABSTRACT**OPINIONS OF SOCIAL STUDIES TEACHERS RELATING TO
TEACHING ENVIRONMENTAL SUBJECTS IN SOCIAL STUDIES
LESSONS**

Sifa KARABULUT

Department of Social Studies Education

Usak University, Institute of Social Sciences, September-2022

Supervisors: Prof. Dr. Baris METIN

Human and the environment are always in interaction with each other. As a result of the artificial environmental activities that people do by using natural resources, unfortunately, the natural environment is often damaged and this damage has a negative impact on people. Increasing environmental problems reduce the quality of life and threaten living life. For this reason, various projects and activities are carried out to minimize the environmental problem. In addition to these, one of the most effective ways is education. Environmental education is given to students within the scope of many lessons. Social studies lesson, unlike other courses, offers a wide range of environmental education by considering the historical and cultural environment as well as the awareness and sensitivity of protecting nature. Social studies lesson deals with the interaction of human and environment from past to present, and in this case, it examines the social and physical dimensions of the concept of environment. From this point of view, the views and activities of the social studies teachers who give environmental education on environmental issues within the scope of the course are very important.

In this study, it is aimed to reveal the views of social studies teachers about teaching environmental issues in social studies lessons. The phenomenology model, which is one of the qualitative research methods, was used in the research. The study group of the research consists of 20 (male=10, female=10) social studies teachers working in secondary schools in the city center of Usak. While determining the study group, easily accessible case sampling, which is one of the purposive sampling methods, was used. In the data collection phase of the research, a semi-structured interview

form was prepared to be applied to social studies teachers in line with the opinions of 3 academicians who are experts in the field of social studies. Data collected by semi-structured interview form were transferred to Microsoft Office Word file, the data were converted into text and the collected data was subjected to descriptive analysis by applying coding method. In the light of the findings of the research, it was seen that the values that are thought to be gained to students while explaining environmental issues are the values of sensitivity, responsibility, patriotism, solidarity, benevolence, scientificity, respect, love and savings. The skills to be acquired are; map literacy, environmental literacy, space perception, research, location analysis, perception of change and continuity, observation, problem solving, social participation, entrepreneurship, communication, decision making, drawing and interpreting tables, graphs and diagrams, perceiving time and chronology, critical thinking, empathy, using evidence, cooperation and self-control skills. In the problems experienced in the classroom, while the insufficiency of the course hours was mostly observed, it was concluded that the course hours should be increased in line with the suggestions of the participants. While it was concluded that some of the participants participated in non-governmental organizations, it was concluded that all of them gave examples from Usak province in their lessons.

Keywords: *Environmentaleducation, socialstudies,teacheropinions*

ÖN SÖZ

Son yy.'da hızla gelişmekte olan dünyamız uğradığı değişimlerle hem doğal hem de kültürel çevreyi etkileyerek farklı alanlarda tartışmalara konu olmakta ve böylece çevre konusunun önemi giderek artmaktadır. Çevre konusunun öneminin artmasıyla geleceğin teminatı öğrencilerin de bu konudaki eğitimleri oldukça önem teşkil etmektedir ve bu da beraberinde çevre eğitiminin gerekliliğini gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu bağlamda çevre bilincinin sosyal bilgiler dersi ile de doğrudan aktarılabileceği için danışmanımla birlikte yüksek lisans tezimi bu konu üzerinden çalışmayı tercih ettik.

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler derslerinde çevre ile ilgili konuların öğretimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak Uşak ili merkez ortaokullarda görev yapmakta olan sosyal bilgiler öğretmenleri ile görüşme yapılmış ve toplanan veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. Araştırmanın bulguları ışığında varılan sonuçların sonraki araştırmalara kaynaklık yapması ve alana faydalı olmasını umut ediyorum.

Tez danışmanlığımı üstlenerek araştırma konusunun seçiminde ve yürütülmesi esnasındaki metli bilgi ve tavsiyelerinden faydalandığım sayın hocam Prof. Dr. Barış METİN'e, tecrübeleri ve bilgileriyle araştırmamın şekillenmesinde büyük faydaları olan Doç. Dr. Kamil UYGUN ve Dr. Öğr. Üyesi Ceren UTKUGÜN' esonsuz teşekkürü borç bilirim. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerine ve tüm eğitim hayatım boyunca bilgilerinden istifade ettiğim bütün hocalarıma, ayrıca manevi desteklerini her zaman hissettiğim dostlarıma teşekkür ederim. En çok da bana her konuda destek olan değerli aileme sonsuz teşekkür ederim...

Şifa KARABULUT

EYLÜL, 2022

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Ad Soyad : Şifa KARABULUT

Lisans Öğretimi :Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler
Öğretmenliği Bölümü – 2019

Ön Lisans Öğretimi :Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Sosyal
Hizmetler Bölümü – 2020

Yabancı Dil :İngilizce (75 Puan, YÖK DİL-2022)

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	vi
ÖZ GEÇMİŞ	vii
TABLolar, ŞEKİLLER VE GRAFİKLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xi
1. BÖLÜM: GİRİŞ.....	12
1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	13
1.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	13
1.3. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR.....	13
1.4. PROBLEM DURUMU VE ALT PROBLEMLER.....	14
1.4.1. Alt problemler	14
2. BÖLÜM: ALANYAZIN TARAMASI.....	15
2.1. SOSYAL BİLGİLERİN TANIMI	15
2.2. SOSYAL BİLGİLERİN AMACI	16
2.3. SOSYAL BİLGİLERİN ÖNEMİ.....	18
2.4. SOSYAL BİLGİLERİN TARİHSEL SÜRECİ	19
2.4.1. Dünyada Sosyal Bilgiler	19
2.4.2. Türkiye’de Sosyal Bilgiler	21
2.5. ÇEVRE	24
2.6. ÇEVRE SORUNLARI.....	25
2.7. ÇEVRE EĞİTİMİ	27
2.8. SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE ÇEVRE EĞİTİMİ.....	30
2.9. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	33
3. BÖLÜM: YÖNTEM	39
3.1. ARAŞTIRMANIN DESENİ.....	39
3.2. ÇALIŞMA GRUBU.....	39
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	40
3.4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ	40
4. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLAR	41
4.1. “İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER ÖĞRENME ALANINDA ÇEVRE İLE İLGİLİ KONULARI ANLATIRKEN ÖĞRENCİLERE KAZANDIRILMASI DÜŞÜNÜLEN DEĞERLERİN NELER OLDUĞUNU AÇIKLAR MISINIZ?” SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR.....	41

4.2. “İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER ÖĞRENME ALANINDA ÇEVRE İLE İLGİLİ KONULARI ANLATIRKEN ÖĞRENCİLERE KAZANDIRILMASI DÜŞÜNÜLEN BECERİLERİN NELER OLDUĞUNU AÇIKLAR MISINIZ?” SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR.....	44
4.3. “İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER ÖĞRENME ALANINDA ÇEVRE İLE İLGİLİ KONULARI ANLATIRKEN DERS İÇİ YAŞANAN SIKINTILARDAN BAHSEDER MİSİNİZ?” SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR	50
4.4. “İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER ÖĞRENME ALANINDA ÇEVRE İLE İLGİLİ KONULAR ANLATILIRKEN YAŞANAN SIKINTILARA İLİŞKİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİNİZ NELERDİR?” SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR.....	56
4.5. “ÇEVRE İLE İLGİLİ KONULARI ÖĞRETİRKEN İLGİLİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ FAALİYETLERİNE KATILIMLARINIZ HAKKINDA BİLGİ VERİR MİSİNİZ?” SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR	60
4.6. “İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER ÖĞRENME ALANINDA ÇEVRE İLE İLGİLİ KONULARI ANLATIRKEN UŞAK İLİ ÜZERİNDEN ÖRNEKLER VERİP VERMEDİĞİNİZİ NEDENLERİYLE BAHSEDER MİSİNİZ?” SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR.....	62
5. BÖLÜM: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	66
5.1. TARTIŞMA	66
5.2. SONUÇ	67
5.3. ÖNERİLER.....	71
KAYNAKÇA	73
EKLER	79
EK 1.	80
EK 2.	82
EK 3.	1

TABLOLAR, ŞEKİLLER VE GRAFİKLER LİSTESİ

Şekil 1: Çevre eğitiminde süreç.....	28
Tablo 1: Öğrencilere kazandırılması gereken değerlere ilişkin kodlar	42
Grafik 1: Öğrencilere kazandırılması gereken değerlerin dağılışı.....	42
Tablo 2: Öğrencilere kazandırılması gereken becerilere ilişkin kodlar.....	45
Grafik 2: Öğrencilere kazandırılması gereken değerlerin dağılışı.....	46
Tablo 3: Çevre ile ilgili konuları anlatırken ders içi yaşanan sıkıntılara ilişkin kodlar.....	51
Grafik 3: Çevre ile ilgili konuları anlatırken ders içi yaşanan sıkıntılara ilişkin kodların dağılışı.....	52
Tablo 4: Çevre ile ilgili konuları anlatırken ders içi yaşanan sıkıntıların çözümüne ilişkin kodlar.....	56
Grafik 4: Çevre ile ilgili konuları anlatırken ders içi yaşanan sıkıntıların çözümüne ilişkin kodların dağılışı.....	57
Tablo 5: Çevre ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılımlara ilişkin kodlar.....	60
Grafik 5: Çevre ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılımlarının dağılışı.....	60
Tablo 6: Çevre ile ilgili konuları anlatırken Uşak ili üzerinden verilen örneklerle ilişkin kodlar.....	62
Grafik 6: Çevre ile ilgili konuları anlatırken Uşak ili üzerinden verilen örneklerin dağılışı.....	63

KISALTMALAR

AHBAP	: Anadolu Halk ve Barış Platformu
MEB	: MilliEğitim Bakanlığı
NCSS	: NationalCouncilForSocialStudies
Ö	: Öğretmen
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TEMA	: Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
vb.	: ve benzeri
yy.	: yüzyıl

1. BÖLÜM: GİRİŞ

Canlıların yaşamını sürdürdüğü ve etkileşimde oldukları ortama çevre denir (Güney, 2003: 13).Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2020: 1) ise çevreyi, insanlar ve diğer canlı varlıkların yaşamları boyunca karşılıklı olarak etkileşimde bulunarak ilişkilerini sürdürdüğü sosyal, ekonomik, kültürel, fiziki ve biyolojik ortam olarak tanımlamaktadır. Çevreyi doğal ve yapay çevre olarak kendi içinde bölümlere ayırmak mümkündür. Doğal çevre, kendi dengesini kuran, müdahale olmadığı sürece kurduğu dengeyi koruyan, biyolojik, fiziksel ve kimyasal ortamlardan meydana gelen yaşam alanıdır (Akçay, 2006: 4). Yapay çevre ise en kısa tanımı ile insan müdahalesi ile oluşan çevredir. İnsan varoluşundan beri biriken bilgisiyle doğal çevredeki kaynakları kullanarak doğal çevrede değişimler meydana getirmiştir ve bu değişimler yapay çevre kavramını ortaya çıkarmıştır (Ürey, 2005: 4).İnsanların doğal kaynakları kullanarak yaptığı yapay çevre faaliyetleri sonucunda ne yazık ki doğal çevre çoğu zaman zarar görmektedir ve bu zarar yine insanlara olumsuz dönüş yapmaktadır.Son yy.’da hızla gelişmekte olan günümüz dünyası uğradığı değişimlerle özellikle çevreyi de etkilediği için çevre konusu farklı alanlarda tartışmalara neden olmakta ve çevre konusunun önemi her alanda giderek artmaktadır. Dolayısıyla çevre ile ilgili faaliyetlerde artış gözlemlenmektedir. Çevre ile ilgili yürütülen faaliyetlerin en önemlilerinden biri eğitimidir.

Eğitim, kısaca insan davranışlarındaki kırılma olarak nitelendirilebilir. Çevre eğitimi ise bu kırılmayla çevreye yönelik olumsuz tavrın iyi yönde değiştirilmesini hedeflemektedir. Çevre Bakanlığı’na (2009: 452) göre çevre eğitimi; toplumda çevre bilinci oluşturmak, toplumu çevreye karşı duyarlı hale getirmek, olumlu yönde davranış ve tutum değişikliği kazandırmak, kültürel, tarihi ve doğal değerlerin korunması sağlamak ve insanların bu koruma faaliyetlerinde aktif olarak görev almasıdır.Demirkaya’nın (2006: 209) tanımına göre ise çevre eğitimi, çevresine karşı sorumluluk sahibi, çevresiyle uyum içerisinde, kaynakların üretimi ve dikkatli tüketiminde etkin olarak yer alan fertler yetiştirme sürecidir.Kısaca çevre eğitimi, çevremizi korumak adına bilgi, beceri, değer ve tutumlarımızı geliştirerek çevreye dost olmamızı sağlayan süreçtir(Erten, 2004: 3).

Mevcut ortaöğretim programlar incelendiğinde çevre ile ilgili konulara birçok derste yer verilmektedir fakat bu derslerde bahsedilen çevre eğitimi çoğunlukla doğal çevreyi ve doğal kaynakları korumaya yöneliktir (Akcan, 2010: 15). Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi diğer derslerden farklı olarak doğayı koruma bilinci ve duyarlılığının yanı sıra tarihi, kültürel çevreyi de ele alarak çevre eğitimi hakkında geniş bir yelpaze sunmaktadır. Sosyal bilgiler dersi, geçmişten günümüze insan ve çevre etkileşimini ele almakta ve bu durumda çevre kavramının hem sosyal hem de fiziki boyutunu incelemektedir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersinde çevre eğitiminin yerini irdelemek amacıyla sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre eğitimi hakkındaki görüşleri ve faaliyetleri oldukça önem arz etmektedir.

1.1.ARAŞTIRMANIN AMACI

Çevre, canlıların var olduğu ortamdır. Canlıların yaşamlarını sağlıklı olarak sürdürmesi ancak sağlıklı bir çevreyle mümkündür. Bu nedenle çevrenin korunması için çevre eğitimi şarttır. Çevre eğitimi bireylere birçok disiplinle aktarılabilirdiği gibi sosyal bilgiler dersi ile de doğrudan aktarılabilir. Bu araştırma sosyal bilgiler derslerinde çevre ile ilgili konuların öğretiminde sosyal bilgiler öğretmenlerinin düşüncelerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

1.2.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu çalışmanın orijinal tarafı günden güne önemi artan çevre konusunun önümüzdeki yıllarda öneminin daha da artacak olması düşüncesiyle sosyal bilgiler derslerinde çevre ile ilgili konuların öğretimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini ortaya koyacak olmasıdır. Ayrıca bu konunun bilime katkı sağlayacağının düşünülmüş olmasıdır.

1.3.KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Araştırmada ilk etapta Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda çevre eğitimi ile ilişkilendirilmesi söz konusu olduğundan araştırma Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki 5., 6. ve 7. sınıflarda 3. öğrenme alanı olan "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanları ile sınırlı tutulmuştur. Ayrıca araştırmada Uşak merkezinde görev alan 20 sosyal bilgiler öğretmenine derslerinde çevre ile ilişkili konuların öğretimine ilişkin düşünce ve faaliyetleri sorulduğundan araştırmaya katılan 20 öğretmen ile sınırlı tutulmuştur. 20 öğretmen ile sınırlı tutulmasının sebebi çalışmanın Covid-19 pandemisi dönemine denk gelmesiyle kişilere ulaşmanın sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır.

1.4.PROBLEM DURUMU VE ALT PROBLEMLER

Araştırmada sosyal bilgiler derslerinde çevre ile ilgili konuların öğretimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin düşüncelerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu bağlamda araştırmanın ana sorusu şu şekilde oluşturulmuştur:

Sosyal bilgiler derslerinde çevre ile ilgili konuların öğretimine dair sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?

1.4.1. Alt problemler

- İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında çevreyle ilişkili konular anlatılırken öğrencilere kazandırılan değerler nelerdir?
- İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında çevreyle ilişkili konular anlatılırken öğrencilere kazandırılan beceriler nelerdir?
- İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında çevreyle ilişkili konular anlatılırken ders içi yaşanan sıkıntılar nelerdir?
- İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında çevreyle ilişkili konular anlatılırken yaşanan sıkıntılara ilişkin çözüm önerileri nelerdir?
- Çevre ile ilgili konular öğretilirken ilgili sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılım durumu nasıldır?
- İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında çevreyle ilişkili konular anlatılırken Uşak ili üzerinden örnekler veriliyor mu?

2. BÖLÜM: ALANYAZIN TARAMASI

Bu bölümde sosyal bilgilerin tanımı, amacı, önemi, dünyada ve Türkiye’de olmak üzere iki başlık altında sosyal bilgilerin tarihsel süreci, çevre, çevre sorunları, çevre eğitimi ve sosyal bilgiler eğitiminde çevre eğitimi konularına değinilmiştir.

2.1.SOSYAL BİLGİLERİN TANIMI

19. yy.da Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkan sosyal bilgiler kavramı birçok tanıma tabii tutulmuştur. Bu tanımlardan ilki Dunn’a aittir. Bu tanıma göre“Sosyal bilgiler, konusu doğrudan insan olan ve insanlardan oluşan toplumun birleşmesi ve gelişmesi ile alakalı olan konularla ilgilenen bir daldır” (Dunn, 1916; aktaran Keskin, 2019: 2).Diğer bir tanıma göre ise sosyal bilgiler, dersi topluöğretim yapılmasıyla ve çocuğa görelilik ilkesini benimsemesiyleçocuklarınyaşamı ve içinde bulunduğu toplumu bütüncül bir şekilde kavramalarınısağlayan bir derstir (Kaya ve Öner, 2017: 3).Sosyal bilgiler, sosyal bilimlerin eğiticigayelerlesadeleştirilmiş şekli olarak da tanımlanmaktadır(Hertzberg,1981: 1). Tanımda geçen pedagojik amaçlar, öğrenci ve toplumun gereksinimlerine işaret etmektedir. Ayrıca coğrafya, siyaset bilimi,sosyoloji, psikoloji, ekonomi ve antropoloji benzeribasitleştirilen sosyal bilimler farklızamanlarda programda yer alırken basitleştirilen tarih bilimi daima sosyal bilgiler programında yer almıştır (Doğanay, 2008: 79).

Sosyal bilgilerin disiplinlerarası bir anlayışı benimsemesiyle birlikte seçilen tüm sosyal bilimler birleştirilerek bütüncül bir program meydana getirilmiştir. Bu anlayışa uygun sosyal bilgiler tanımları arasında sosyal bilgiler eğitimcilerinin tanımlarına örnek verilebilir. Bu göre “sosyal bilgiler, yurttaşlık eğitimi ile birlikte kişilerin ilişkileri ile alakalı bilgi ve tecrübelerin birleşimidir”. Bu düşünceye uygun olarak her sosyal bilim kendine özgüdür ve kendi doğasına uygun bilimsel yöntemi ile bilgi üretebilir (Barr, Barth ve Shermis 1977; aktaran Doğanay, 2008: 79). Sosyal bilgilerin başka bir tanımıysaNationalCouncilforSocialStudies (Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi) tarafından yapılmıştır. NCSS, sosyal bilgileri kısaca, “Vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacı ile beşerî ve sosyal bilimleri bir çatı altına toplayan tümleşik bir çalışma kapsamı” olarak tanımlamıştır (Öztürk ve Deveci, 2016: 2). Son

olarak,yapılandırmacı anlayış ile oluşturulan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda sosyal bilgiler hakkında şu tutumda bir açıklama yapılmıştır:

“Sosyal bilgiler öğrenme alanlarında; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ile insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi konuları bütünleştirilmiş olarak ele alınmaktadır. Konular tarih, coğrafya, insan hakları ve vatandaşlık diye ayrı ayrı değil, disiplinler arası yaklaşımla işlenmelidir.” (MEB, 2018: 3).

Sosyal bilgiler ile ilgili tanımları incelediğimizde, sosyal bilgiler dersi kültürünün, temel hak, özgürlük ve sorumluluklarının farkında olan, değişen dünyaya uyum sağlayabilecek bireyler yetiştirmeyi amaçlayan bir derstir (Akgül, 2021: 9).Bunun yanı sıra sosyal bilgiler dersinin beşerî ve sosyal bilimlerin içeriğine yer verdiği aynı zamanda disiplinler arası bir yapıda olduğu görülmektedir (Keskin, 2019: 1).Bunlara ek olarak vatandaşlık eğitiminde araç olarak görülen sosyal bilgilerde üç farklı yaklaşım olduğu görülmektedir. Bu üç yaklaşımdan birincisi, vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgilerdir. Bu yaklaşımın öncelikli amacı gelecek nesillere kültürel miras aktarımıdır. Öğretmen merkezli anlayış benimseyen bu yaklaşımda inanç ve değerler tarihi süreçler içinde aktarılır. İkinci yaklaşım ise sosyal bilimler olarak sosyal bilgilerdir. Bu yaklaşımda gayesosyal bilimlerdeki beceri, bilgi ve değerlerin kazandırılmasıdır. Olaylara sosyal bilimci gözüyle bakılması öğretilmeye çalışılır. Son olarak yansıtıcı inceleme alanı olarak sosyal bilgiler yaklaşımında ise amaç öğrencilere bilimsel araştırma basamaklarını öğretmek ve kullanmalarını sağlamaktır (Keskin, 2019: 2).

Sosyal bilgilerin tanımları ve yaklaşımları göz önünde bulundurulduğunda, sosyal bilgiler dersinin, insanı ve insanla ilgili konuları baz alan ve aynı zamanda tarih, coğrafya, arkeoloji, antropoloji, iktisat, sosyoloji, psikoloji gibi çoğu sosyal bilimleri ve vatandaşlık konularını içeren geniş bir alan olduğu görülmektedir(Kaya ve Öner, 2017: 16).Bütün bunlarla birlikte sosyal bilgiler dersi farklı disiplinlerden aldığı bilgileri genel olarak disiplinler arası anlayış ile öğrencilere aktaran bir ortaokul dersidir (Keskin, 2019: 3).

2.2.SOSYAL BİLGİLERİN AMACI

Eğitimin amacı en genel haliyle insanların birçok yönden gelişimini sağlamaktır, bundan dolayı her kademenin ve kademe içindeki her alanın kendine özgü öğretim programı bulunmaktadır.

Öğretim programlarının kademelere göre amaçlarına genel olarak ve kısaca bakacak olursak, Türk Milli Eğitimi genel amaçlarında her kademe birbirini tamamlayacak şekilde oluşturulmuştur. İlk olarak okul öncesi öğretim programının amacı, çocukların zihinsel, duygusal ve bedensel gelişimleri sağlıklı olarak desteklemektir. İkinci olarak ilkokul düzeyi öğretim programının amacı, ahlaki değerlere sahip, kişisel farkındalık, disiplin ve güvene sahip, estetik duyarlılığa sahip, sosyal becerileri ve bilimsel akıl süreçlerini yürütebilecek sağlıklı yaşama önem veren bireyler yetiştirmektir. Ortaokul kademesi öğretim programının amacı ise öğrencilerin önceki kademelerde kazandıkları beceri, değer ve yetkinlikleri geliştirerek manevi, ahlaki ve milli değerleri benimsemelerini, sorumluluklarını yerine getirmelerini ve haklarını bilmelerini ve kullanmalarını sağlamaktır. Son olarak lise düzeyi öğretim programının amacından da kısaca söz edecek olursak aktif ve üretken bir şekilde ülkemizin sosyal, kültürel ve ekonomik olarak kalkınmasına katkı sağlayacak, ilgi ve yetkinlikleri istikametinde yükseköğretime, iş hayatına ve yaşama hazır olmalarını sağlamak amaçlanmıştır (MEB, 2018: 3). Bu kademeler arasında ortaöğretim kademesinde yer alan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndan hareketle sosyal bilgilerin bazı özel olarak amaçları da bulunmaktadır. Bu özel amaçlardan bazıları; vatanını seven, kültürünü ve coğrafyasını bilen, hak ve sorumluluklarının bilincinde olan, çevre duyarlılığı gelişmiş, doğru araştırmayı ve problemleri çözmeyi bilen, ekonomi, meslek bilinci, bilim, teknoloji, iletişim, egemenlik, laiklik, demokrasi gibi kavramları kavrayıp kullanabilen, kendini tanıyıp ifade edebilen bireyler yetiştirmektir (MEB, 2018: 8). Tüm bu amaçların yanı sıra yine Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda bulunan 27 temel beceri ve 18 değer de öğrencilere kazandırılması amaçlanmıştır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı yapısında bulunan her bir öğrenme alanının amaçlarına kısaca değinmek gerekirse öncelikle Birey ve Toplum öğrenme alanında amaç, bireysel ve toplumsal süreçleri etkileyen tarihi, kültürel ve mekânsal faktörleri kavratmaktır. Kültür ve Miras öğrenme alanında ise, kültürel mirasımızı korumak ve geliştirmek için milli irade oluşması amaçlanmıştır. İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında amaç, öğrencilere çevre ile ilişkili çeşitli becerileri kazandırmak, temel mekân bilgisini aşılacak, çevreyle olan etkileşimi tanıtmak, harita okuryazarlığı ve çevre okuryazarlığı benzeri becerileri kazandırmaktır. Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanının amacı, teknolojiyi doğru kullanma becerisi kazandırmak ve doğru ve güvenilir

bilgiye ulaşma yollarının öğretilmesi ve bilimsel etik kazandırılmasıdır. Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı, girişimcilik ve şuurlu tüketim becerilerinin kazandırılmasının yanı sıra doğal kaynakları korumanın önemini ve temel ekonomi bilgisini öğretmeyi amaçlar. Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı öğrencilere toplumsal yaşamın gereklilikleri, toplumsal düzen ve bunlara uygun vatandaşın özelliklerinin neler olduğunu öğretmek amacı taşır. Son olarak Küresel Bağlantılar öğrenme alanında ise dünya gündemini takip eden, gelişmelere açık, aktif, sorumluluk bilincine sahip vatandaş yetiştirmek amaçlanmıştır (MEB, 2018: 11-12).

Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi [National Council for Social Studies –NCSS] 1970 yılında yayınladığı kılavuzda sosyal bilgiler amacı için önerdiği; bilgiyi kazanma becerisini geliştirme, bilgi işleme becerisi kazandırma, inanç ve değerleri yorumlama becerisini kazandırma, sosyal katılım becerisi kazandırma maddeleri günümüzde halen literatürde sosyal bilgilerin genel kabul görmüş amaçları arasında yer almaktadır (Barth, 1991; aktaran Öztürk, 2012: 8).

Kısaca, sosyal bilgiler dersi yeniliklere ayak uyduran, dünya hakkında bilgi sahibi, kültürünü, tarihini ve coğrafyasını koruyan, bilgiye ulaşan ve onu işleyen, duyarlı, demokratik, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı etkin birer Türk vatandaşı yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

2.3.SOSYAL BİLGİLERİN ÖNEMİ

Sosyal bilgiler dersinin en yaygın hedefi iyi birer insan ve yurttaş yetiştirmektir. Bu amaç doğrultusunda sosyal bilgilerin bireylere katkıları vardır ve bu katkılar sosyal bilgilerin önemini oluşturur. Sosyal bilgilerin sağladığı bu katkılardan ilki öğrencilere özgüven aşılmasıdır. Birey olarak öğrencilerin kendini tanımasını, çevreyle olan ilişkilerini geliştirmelerine faydası olduğu için öğrencilerin özgüven kazanmasını sağlamış olur. Diğer bir katkısı ise öğrencilerin öğrenirken deneyimlerinden yararlanmasına olanak sağladığı için anlamlı ve kalıcı öğrenme sağlar ve böylelikle nitelikli bireylerin yetişmesine ortam hazırlanmış olur. Bunlarla birlikte sosyal bilgiler öğretim programının gelişmesiyle ve öğretmen merkezli geleneksel yöntemlerden öğrencilerin aktif olduğu öğrenci merkezli yöntemlere geçiş yapılmasıyla artık öğrenciler sorgulayan ve araştıran vasıflara erişmişlerdir (Metin ve Oran, 2014: 213). Böylelikle öğrencilere eleştirel, sorgulayan bir bakış açısı kazandırarak onları araştırmaya teşvik eder. Öğrencilere geçmişini ve kültürünü öğretmek

toplumsal kimliklerini bilen kişilik sahibi birey olmalarını sağlar ve bunu yaparken aynı zamanda evrensel değerlerle birlikte gelişen dünya hakkında da bilgi vererek öğrencilerin nitelikli bireyler olmasını sağlar. Sosyal bilgiler dersinin öğretim programı bireyi esas alarak ve oluşturulan bilgiyi gerçek hayata aktarırken bireyi ön plana çıkarmaktadır (Uygun, Arıbaş ve Karalı, 2018: 1900). Böylelikle öğrencilerin haklarını bilen ve onları kullanan, sorumluluk sahibi olan bireyler olmasına katkıda bulunur. Son olarak toplumsal sorunlar karşısında öğrencilerin duyarlı bireyler olmasını sağlar.

Sosyal bilgilerin önemini belirten, sağladığı tüm bu katkılar göz önüne alınarak kısaca sosyal bilgiler dersi öğrencilere iyi birer insan ve vatandaş olması bakımından sağladığı donanımlarla oldukça önem teşkil eden bir alandır ve dünyanın gelişimi ve değişimiyle birlikte meydana gelen toplumsal sorunlar, küreselleşme, yenilikler ve bunlar gibi birçok olay gelecekte de sosyal bilgilerin önemini arttırmaya devam edecektir.

2.4.SOSYAL BİLGİLERİN TARİHSEL SÜRECİ

Bu başlık altında dünyada sosyal bilgiler ve Türkiye’de sosyal bilgiler konularına değinilmiştir.

2.4.1. Dünyada Sosyal Bilgiler

İnsanlığın doğuşundan itibaren sosyal bilgilerin varlığından söz etmek mümkündür çünkü insanlar temel ihtiyaçları dışında zamanla sosyalleşme, diğer insanlarla ya da toplumlarla iletişim kurma gibi becerilere de sahip olmuştur ve bu da sosyal bilgilerin temeli olan toplum için gerekli bilimleri ortaya çıkarmıştır (Dönmez, 2003: 34).

Sosyal bilgilerin tam olarak ne zaman ve nerede doğduğu bilimsel bilgiler ışığında bilinmese de sosyal bilgilere ait konuların ilk çağ medeniyetlerine kadar uzandığı bilinmektedir. Bu medeniyetlerden amacı iyi vatandaş yetiştirmek olan Roma, hukuk alanına öğretimine önem verirken Atina’da erdem sahibi olmaya özen gösterildiği için felsefeye önem verilmiştir. Sümerlerde coğrafya dersleri verilirken Çin’de Konfüçyüs felsefesi temel alınan bir öğretim söz konusuydu (Özmen, 2015: 4-5).

Her ülke gelecek nesillerini eğitim yardımıyla toplumun kurallarına uygun, toplumda etkin ve özerk vatandaş olarak yetiştirmek ister. Böylelikle eğitim politikalarını da bu doğrultuda geliştirmeyi amaçlar. Bu amaç

doğrultusunda etkin rol oynayan derslerden biride sosyal bilgilerdir (Sezer, İnel ve Gökalp, 2019: 2).Sosyal bilgilerin içerdiği alanlar her ne kadar insanlığın başlangıcı ile birlikte ortaya çıkmış olsa da kavram olarak sosyal bilgiler ilk olarak 19. yy.'da gelişen Amerika Birleşik Devletleri'ne artan göçlerin ülke içinde karmaşa yaratmaması için ve göçmenlerin Amerikalılaştırılarak tam Amerikan ulusunu oluşturmak için ortaya çıkmıştır (Doğanay, 2008: 78).Amerikan Milli Eğitim Konseyi, dersin içeriğine tarih, coğrafya ve vatandaşlığı katarak dersin içeriğini toplumun ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenmiş ve Orta Okulu Teşkilatlandırma Komisyonu Sosyal Bilgiler Kurulu tarafından ise de 1916 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde sosyal bilgiler kavramı ilk kez kullanılmıştır (Dönmez, 2003: 34).Zamanla değişen toplum ile birlikte sosyal bilgiler programının içeriğine iktisat, antropoloji, sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi gibi dallar eklenmiştir ve toplumun ihtiyacını karşılamak için disiplinler bir yapıda bulunan sosyal bilgiler dersi etkin vatandaş yetiştirmek amacıyla disiplinler arası anlayışa yönelmiştir (Doğanay, 2008: 79).

2. Dünya Savaşı esnasında sosyal bilgiler programında coğrafya ve savaş ile ilgili konular ağırlıklı olarak işlenirken savaş bittikten sonra uluslararası barış ve çok kültürlülük konularına ağırlık verilmiştir (Çiğdem, 2010: 668-669).İkinci Dünya Savaşı sonrası soğuk savaş olarak adlandırılan Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasındaki rekabetin üst seviyede olduğu dönemler de sosyal bilgiler programının içeriğini etkilemiştir. Bu dönemde sosyal bilgiler programında siyaset, sosyoloji, iktisat, tarih ve coğrafya alanlarına fazlasıyla önem verilmiştir(Özmen, 2015: 6).

1960'lı yıllarda Bruner'in buluş yoluyla öğrenme stratejisinin etkisinde kalarak Yeni Sosyal Bilgiler anlayışı yerleşmeye başlamıştır. Bu anlayış ile sosyal bilgiler programından coğrafya ve tarih biraz azaltılarak yerine sosyal psikoloji, ekonomi, siyaset, sosyoloji ve antropoloji disiplinlerine ağırlık verilmiştir.1970'li yıllarda iseYeni Sosyal Bilgiler akımı gelenekselci eğitim anlayışı karşısında güçsüz kaldığı için ve öğretmenlerin uyum sağlayamaması gibi nedenlerden dolayı etkisini yitirmeye başlamıştır. Yeni Sosyal Bilgiler akımının etkisini yitirmesiyle 1980'li yıllar boyunca geleneksel sosyal bilgiler anlayışıyla devam eden sosyal bilgiler programı 1990'lı yılların ortalarında NCSS tarafından sosyal bilgiler dersinde daha önce denenilen Yeni Sosyal Bilgiler

hareketine uygun disiplinlerarası, tematik ve yapılandırmacılığa bağlı bir anlayış içeren bir öğretim programı uygulanması uygun (Öztürk, 2011:24-25).

Sonuç olarak sosyal bilgiler kavramı ortaya çıktığı andan itibaren günümüze kadar yıldan yıla değişen hükümet ve dünya düzenine ayak uyduracak insan yetiştirmek amacıyla sürekli içerik ve yöntem bakımından değişime tabii tutulmuştur. Amerika'dadoğan sosyal bilgiler dersi Türkiye dâhil olmak üzere birçok ülkede disiplinler arası bütünleşmiş bir yapıda öğretilirken bazı ülkelerde de sosyal bilgilerin alanına giren disiplinler tek tek ders olarak aktarılmaktadır.

2.4.2. Türkiye’de Sosyal Bilgiler

İnsanlığın doğuşundan itibaren sosyal bilgilerden söz etmenin mümkün olduğu gibi Türklerin tarih sahnesine çıktığı andan itibaren Türklerde de sosyal bilgilerin varlığından söz etmek mümkündür. Türklere ait en eski yazılı kaynak olarak kabul edilen Orhun Yazıtları’nın içeriği kültürel sosyal ve tarihi konulardan oluştuğu için bu yazıtları sosyal bilgilerin içerdiği konulara dayandırabilir. Daha sonra Karahanlılar döneminde Yusuf Has Hacib’in eseri olan mutluluk veren bilgi anlamındaki“Kutadgu Bilig” ve Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılan Türk dilleri sözlüğü anlamına gelen “Divan-ı Lügatit-Türk” eserleri de kültürel, siyasi, sosyoloji gibi unsurlar içerdiğinden sosyal bilgilerin içerdiği konular ile bağlantılıdır (Çetin, 2003: 163-164). Selçuklular devrine gelindiğinde ise Selçuklulara ait Nizamiye medreselerinde verilen dini eğitim ile birlikte aynı zamanda günümüzde sosyal bilgilerin içeriğinin bir kısmını oluşturan kültür ve tarih öğretiminin de yapıldığı bilinmektedir (Ocak, 2017: 255-263). Yusuf Has Hacib ve Kaşgarlı Mahmud’un verdiği eserlerin yanı sıra genel olarak birçok devlet adamı, Farabi, İbni Sina gibi çoğu bilim insanı ve düşünürlerde sosyal bilgilerle bağlantılı diyebileceğimiz düşünce yapıları ile çalışmalarını yürütmüşlerdir (Kaya ve Öner, 2017: 8).Farabi’ye göre, eğitimle insanlara toplum için gerekli kabiliyetler, ahlaki bilgi ve sorumluluk kazandırılmalı ayrıca bireylerin mutluluğu önemsenmelidir (Akyüz, 1982: 24). İbni Sina’nın eğitim görüşünde ise ahlaki değerler ve bilimsellik ön plandadır (Akyüz 1982: 25-26).Bu örnekler incelendiğinde sosyal bilgilerdeki toplum bilimi, değer eğitimi gibi kazandırılması hedeflenen bilgiler ile bağlantılı olduğu görülmektedir. OsmanlıDevleti’nde medrese veya farklı öğretim kademelerindeçeşitli dönemlerde verilen tarih, coğrafya, felsefe, iktisat,toplum psikolojisi,musahabat-ı ahlakiye ve malumat-ı vataniye dersleri doğrudan sosyal

bilgiler dersinin içerdği alanlar arasında olduğu için Osmanlı Devleti'nde de sosyal bilgilerin varlığından söz etmek mümkündür (Çetin, 2003: 164-165).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Milli Mücadele zamanında bile Maarif Kongresi'ni toplanmasıyla eğitime verdiği önemi gözler önüne sermiş bir isim olarak Cumhuriyetin ilanıyla eğitim alanında çalışmalara hız kesmeden devam etmiştir. Öncelikle 1924 yılında eğitimin öncelikli amacı ülkeye yeni yerleşen cumhuriyet yönetiminin içerdği düşünce yapısına uygun, vatandaş olarak sorumluluklarının farkında olan laik bireyler yetiştirmektir (Yalçın ve Akhan, 2016: 37). 1924 programından farklı olarak 1926 yılına ait öğretim programında tüm dersler toplumu ve hayatı merkeze almıştır (Keskin, 2002: 71). Bu programa göre günümüz sosyal bilgiler dersinin içeriğini oluşturan bazı coğrafya, tarih ve yurt bilgisi gibi dersler farklı birer ders olarak aktarılmıştır ve bu üç dersin genel amacı Türkiye Cumhuriyeti'ne uygun iyi vatandaş yetiştirmek ve milli benliği kavratmak olmuştur (Köse, 2019: 56). 1930 yılından sonra tarih dersi içeriği Türklerin Orta Asya'dan dünyaya yayılma serüvenini ele alarak Türk milletinin ilerlemesi işlenmiştir. Yurt bilgisi derslerinde cumhuriyet, bağımsızlık, demokrasi ve eşitlik gibi kavramların üzerinde durularak bu kavramlara uygun vatandaş yetiştirmek hedeflenmiştir (Erköse, 2007: 28). 1936 yılında diğer derslere ek olarak içeriğinde sosyal bilgiler ile bağdaştırabilecek aile içi iletişim, sorumluluklar ve aile bütçesi gibi konuları barındıran aile bilgisi dersi programa eklenmiştir (Coşkun Keskin ve Keskin, 2009: 78-79). Önceki programların biraz daha genişletilmiş hali 1948 yılı programıdır. 2. Dünya Savaşı sonrasında yapılan bu programa göre sosyal bilgiler alanına dahil olan coğrafya, tarih, aile bilgisi ve yurttaşlık bilgisi dersleri yer almıştır (Köse, 2019: 41).

1960lı yıllarda ise ilk olarak askeri darbe sonrası farklı ideolojik fikirler eğitime yansıtılmak istenmiştir ve bu da doğal olarak sosyal bilgiler içeriğini etkilemiştir (Güngördü, 2002: 131-132). 1960 askeri darbe sonrasında eğitim programında ilk değişiklik 1962 yılında yapılmıştır. Bu dönemde milli eğitimle kazandırılmak istenen genel amaçlar saygı, sevgi, eşitlik, hoşgörü ve barış olmuştur (Coşkun Keskin ve Keskin, 2009: 81). Dolayısıyla tüm bu değerlerin öğretiminde en büyük rol yine sosyal bilgilere düşmüştür. Bu dönem öğretim programında sosyal bilgilerin içeriğinde bulunan tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri 4. ve 5. sınıflarda "Toplum ve Ülke İncelemeleri" dersi adı altında

birleştirilmiştir (Keskin 2002: 55). Tek başlık altında toplanan bu ders 1968 yılında ilk defa günümüzdeki“Sosyal Bilgiler” dersi adını alır ve 1962 programının taslağı aynen kullanıldığı için öğretim programında yer alan amaçlar bir önceki programla aynıdır fakat bunlara ek olarak ilk defa konukseverlik, cesurluk, temizlik, doğruluk ve büyüklere saygı gibi kişilerde bazı sahip olunması gereken niteliklere de yer verilmiştir (Coşkun Keskin ve Keskin, 2009: 82).

1980 askeri darbesinden sonra 1985 yılında öğretim programında bir değişiklik yapılmıştır. Sosyal bilgiler dersinin milli coğrafya, milli tarih, vatandaşlık bilgisi ve T.C. İnkılâp tarihi olmak üzere 3 farklı ders olarak okutulması kararlaştırılmıştır. Bu kararın nedeni ders içinde yer alması gereken önemli konuların ayrıntılı olarak verilmesi olarak düşünülebilir. Bu programda ulus, milli gibi kavramların öğrencilere aşılarmaya çalışılmasını göz önünde bulunduracak olursak ideolojileri benimsetmek için yine sosyal bilgiler dersi bir araç olarak görülmüştür (Alaca, 2017: 761). Ayrıca bu program tek disiplin uygulamasının olduğu ilk program olmasıyla ön plandadır (Ercan, 2007: 54).

28 Şubat 1997 tarihine gelindiğinde Milli Güvenlik Kurulu’nun toplanmasının ardından alınan kararlar ile eğitimde önemli gelişmeler yaşanmıştır. 18 Ağustos’ta resmî gazetede yayınlanan bu kararlar ile eğitimde kesintisiz sekiz yıllık ilköğretim uygulamasına geçilmiştir. Ayrıca milli tarih ve milli coğrafya adı altındaki iki ayrı ders birleştirilerek sosyal bilgiler dersi olmuştur (Akpınar ve Kaymakçı, 2012: 608).

2000’li yıllara kadar farklı isimlerle gerek disiplinlerarası gerekse tek disiplinli bütünleşik yapılarda davranışçı model ile karşımıza çıkan sosyal bilgilerde küreselleşmeyle birlikte gelişen ve değişen dünya düzeninin gerektirdiğı yapıya uygun olması açısından 2005 yılında yapılandırmacı bir yaklaşım benimsenmiştir (Köse, 2019: 64). Yapılandırmacı yaklaşım ile sosyal bilgilerde amaç, demokratik değerlere uygun, topluma uyum sağlayabilen, öğrendiğı bilgiyi kullanabilen bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır (MEB, 2005: 7). 2005’ten sonra 2018’de tekrar güncellenen sosyal bilgiler öğretim programı yapılandırmacı yaklaşımını halen korumaya devam etmektedir.

Sonuç olarak sosyal bilgiler, geçmişten günümüze insanların dünyanın değişen yapısına ayak uydurması için bir aracı olarak kullanılmıştır. Özellikle

1960'lı yıllardan sonra Türkiye tarihinde her bir darbe sonrası benimsetilmek istenen ideolojiler sosyal bilgiler aracılığı ile aktarıldığı için Türkiye'de sosyal bilgilerin tarihsel sürecini darbeler tarihi olarak belirtebiliriz. Bundan sonraki dönemlerde de hızla gelişen dünyaya ayak uydurulması için sosyal bilgilerin içeriğinde yapılacak değişikliklerde kaçınılmaz olacaktır.

2.5.ÇEVRE

Yeryüzündeki tüm canlılar karşılıklı etkileşimde oldukları belirli bir ortamda yaşarlar (Alım, 2006: 599). Canlıların yaşamını sürdürdüğü ve etkileşimde oldukları bu ortama çevre denir (Güney, 2003: 13). Son yy.'da hızla gelişmekte olan günümüz dünyası uğradığı değişimlerle çevreyi de etkilediği için çevre konusu farklı alanlarda tartışmalara konu olmaktadır ve çevre konusunun önemi alan yazında giderek artmaktadır.

Çevre ile ilgili çalışmalar incelendiğinde çevre kavramının birçok kişi tarafından farklı şekillerde tanımlandığına rastlanmaktadır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2020: 1) çevreyi, insanlar ve diğer canlı varlıkların yaşamları boyunca karşılıklı olarak etkileşimde bulunarak ilişkilerini sürdürdüğü sosyal, ekonomik, kültürel, fiziki ve biyolojik ortam olarak tanımlamaktadır. Öztürk (2007: 433) ise çevreyi, canlı varlıkların organik ile inorganik faaliyetlerinin ve etkileşimlerinin gerçekleştiği ortam olarak ifade ederken, Öcal (2013: 334) çevreyi, insan ve diğer canlıların yaşamlarını sürdürdüğü bir ortam olarak tanımlamıştır. Bu tanımları baz alarak çevrenin, doğa ve canlılar çemberinde bir bütün olarak şekillendiği sonucuna ulaşabiliriz ve çevreyi doğal çevre ile yapay çevre olarak iki kategoride inceleyebiliriz.

Doğal çevre, kendi dengesini kuran, müdahale olmadığı sürece kurduğu dengeyi koruyan, biyolojik, fiziksel ve kimyasal ortamlardan meydana gelen yaşam alanıdır (Akçay, 2006: 4). Diğer bir deyişle dünyanın varoluşundan itibaren insan eli değmeden doğal olarak biçimlenmiş çevreye doğal çevre denir. Bitki örtüsü, toprak, su, yerin yapısı ve şekli doğal çevrenin elemanlarıdır ve insan bu doğal çevre içinde yaşamını sürdürmektedir. Bu doğal ortamda iklim şartları bitki örtüsünün oluşumuna katkıda bulunurken, bunlara ek olarak yer yapısı da toprak örtüsünü oluşturmaktadır (Buhan, 2006: 7). Dağlar, çöller, ormanlar, vadiler, okyanuslar, ovalar, denizler ve insan eli değmeden, kendiliğinden veya doğanın doğayla etkileşiminden oluşan akla gelebilecek bütün ortamlar doğal çevreye örnek olarak verilebilir.

Yapay çevre, en kısa tanımı ile insan müdahalesi ile oluşan çevredir. İnsan varoluşundan beri biriken bilgisiyle doğal çevredeki kaynakları kullanarak doğal çevrede değişimler meydana getirmiştir ve bu değişimler yapay çevre kavramını ortaya çıkarmıştır (Ürey, 2005: 4). Kültürel çevre olarak da adlandırılan yapay çevre; park, bahçe, baraj, santral, sanayi kuruluşları, maden ocakları binalar, yollar, köprüler ve akla gelebilecek bütün insan eli değmiş ortamları kapsar ve ek olarak müzik, tiyatro, sinema gibi sanatsal olgularda kültürel çevreye örnek teşkil eder (Akçay, 2006: 5).

Sonuç olarak insan ve çevre birbirleriyle daima etkileşim içindedir. İnsanların doğal kaynakları kullanarak yaptığı yapay çevre faaliyetleri sonucunda ne yazık ki doğal çevre çoğu zaman zarar görmektedir ve bu zarar yine insanlara olumsuz dönüş yapmaktadır.

2.6.ÇEVRE SORUNLARI

Çevre sorunları kavramı genel itibariyle doğal ve yapay çevrede meydana gelen kirlilik, bozulma, insan nüfusu artarken diğer doğal türlerin yok oluşu veya azalması olarak tanımlanabilir (Ünder, 1991; aktaran Akçay, 2006: 7). Günümüzde nüfus artışı ve sanayinin gelişmesiyle ortaya çıkan orantısız nüfus dağılımı ve çarpık kentleşme gibi faktörler birçok çevre problemine neden olmuştur (İbret ve Yılmaz, 2019: 433). Teknolojideki gelişme ile de çevre sorunları ivme kazanmıştır. Bunların akabinde artan enerji kullanımı çevre sorunlarının büyük bir bölümünü oluşturmaktadır (Afacan ve Demirci Güler, 2011: 905).

Avrupa'da sanayileşme ile çevre sorunları ilk alarmını vermiştir ve bunun akabinde çimentonun icadı ile betonlaşmalar bu ortaya çıkan çevre sorunlarını desteklemiştir. 20. yy.'da ise baş gösteren büyük savaşlar ile doğa oldukça tahrip edilmiştir (Akçay, 2006: 8). Günümüzde halen gelişmeye devam eden endüstriye ek olarak teknolojiye çok yüksek boyutlara gelmesi ne kadar insanlık için faydalı görünse de çevre için birçok tehdit unsurları olmaktadır. Tüm bunlarla birlikte devreye giren nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlarda çevre için oldukça kalıcı sorunlar doğurmaktadır (Akçay, 2006: 8). İnsanların bitmek bilmeyen arzuları yüzünden yenilenemeyen enerji kaynakları tükenirken, yenilenebilen enerji kaynaklarında ise kalıcı hasarlar meydana gelmektedir ve bundan dolayı doğa bu tahribin karşılığında insanlara artık eski verimliliğini sunamamaktadır. İnsanlar refah seviyesini yükseltmek adına doğa üzerinde yaptığı faaliyetler aslında her

geçen gün yaşamlarında tehdit unsuru oluşturmaktadır (Alım, 2006: 600).Evrensel boyutta ilerleyen çevre sorunları ile birlikte meydana gelen ekolojik bozulmalar, insan sağlığını tehdit eden unsurlar, doğal yaşam kaynaklarının azalması, artan hava- su- toprak kirliliği, orman kaybı, erozyon, bazı doğal afetler ve küresel ısınma gibi birçok problem tüm dünyada bu konunun ciddiyetini gündeme getirmektedir. Bu sorunların farkına varan insanlar hala hırslarından vazgeçmemiş olsa da çevre problemlerini minimuma indirmek adına bazı faaliyetler yapmaktadır.Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı,Dünya Bankası, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletlergibi birçok kuruluş çevre konusuna önem vermekte ve bünyelerinde çevreye yönelik bölümler barındırmaktadırlar (Kaypak, 2013: 28).

Çevre sorunlarının kontrol altına alınması için yapılan faaliyetlerden biri 1992 yılında yaklaşık 1600 bilim insanının yayımladığı “İnsanlığa Uyarı” anlamına gelen “WarningtoHumanity”adlı belgedir. Bu belgede çevre sorunlarına farkındalık oluşturmak için elimizde bulunan kaynakların geri dönüşü olmayacak şekilde tamamen yok olmadan önce içinde yaşamımızı sürdürdüğümüz gezegenimizi korumamız gerektiği vurgulanmıştır ve bundan dolayı çevresel faaliyetlerimizi gözden geçirmemiz gerektiği dile getirilmiştir (Öznacar, 2005: 3).

1997 yılında imzalanan fakat 2005 yılında yürürlüğe giren Kyoto Protokolü, artan çevre sorunlarının kontrol altına alınması için yapılan faaliyetlerden bir diğeridir. Bu protokolle birlikte, sera etkisi yaratan zararlı gazların atmosfere salınımı düşürülerek atmosfere zarar veren bu gazların seviyesi 1990’lı yıllarda ki haline getirilmesi için birtakım çalışmalar yürütülmüştür(<https://web.archive.org>, erişim tarihi: 14.01.2021).

Uluslararası alanda faaliyet gösteren “Greenpeace”, “World WideFund Nature” ve “Youthand Environment Europe” gibi sivil toplum kuruluşları çevre sorunları ile yakından ilgilenmekte ve çevre sorunlarını azaltmak adına çalışmalar yürütmektedir (Caner, 2019: 13). Türkiye’de ise çevre sorunlarını azaltmaya yönelik örnek gösterebileceğimiz sivil toplum kuruluşlarından olan TEMAdoğal varlıkları koruma,erozyonla mücadele ve ağaçlandırma çalışmaları başta olmak üzere birçok farkındalık ve çevreyi korumaya yönelik faaliyetler yürütmektedir. Gerek ulusal alanda gerekse uluslararası alanlarda çevreyi korumaya yönelik kurulan kuruluşların çalışmaları ve yapılan faaliyetlere rağmen çevre sorunları hızla artmaya devam etmektedir. Gelecekte çevre probleminin

kontrolünü tamamen kaybetmemek için gelecek nesil olan öğrencilerimize etkili bir çevre eğitimi sunulması büyük önem teşkil etmektedir.

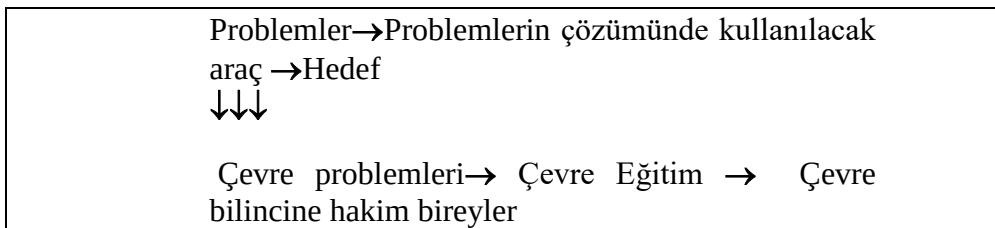
2.7.ÇEVRE EĞİTİMİ

Artan çevre sorunlarının yaşam kalitesini düşürerek canlı yaşamını tehdit etmeye başlamasıyla bu konudaki tehdidi en aza indirmeye yönelik ulusal ve uluslararası çeşitli projeler hayata geçirilmeye başlanmıştır. Çevre problemlerine karşı alınan pek çok önlem ve yürütülen birçok faaliyetin yanı sıra şüphesiz en etkili yollardan biri eğitimidir. Bu bağlamda çevre bilinci gelişmiş, çevreye karşı pozitif tutumlara sahip bireyler yetiştirmek amacıyla çevreye yönelik eğitimler önem kazanmıştır.

Eğitim, insan davranışlarındaki kırılmadır. Çevre eğitimi ise bu kırılmayla çevreye yönelik olumsuz tavrın iyi yönde değiştirilmesini hedefler. Çevre Bakanlığı'na (2004: 452) göre çevre eğitimi; toplumda çevre bilinci oluşturmak, toplumu çevreye karşı duyarlı hale getirmek, olumlu yönde davranış ve tutum değişikliği kazandırmak, kültürel, tarihi ve doğal değerlerin korunması sağlamak ve insanların bu koruma faaliyetlerinde aktif olarak görev almasını sağlamak adına verilen eğitimidir. Kısaca çevre eğitimi, çevreyi korumak adına bilgi, beceri, değer ve tutumları geliştirerek çevreye dost olmayı sağlayan süreçtir (Erten, 2004: 3). Akçay'a (2006: 16) göre çevre eğitiminin tanımı; insanların sosyal, fiziksel ve biyolojik çevresiyle alakalı kavramları, tutum ve değerleri tanıma ve ayırt etmesidir. Demirkaya (2006: 209) ise çevre eğitimi, çevresine karşı sorumluluk sahibi, çevresiyle uyum içerisinde, kaynakların üretimi ve tüketiminde etkin olarak yer alan fertler yetiştirme süreci olarak tanımlamaktadır.

Çevre eğitiminde süreç şekil 1'de gösterildiği şekilde ilerlemektedir.

Şekil 1: Çevre eğitiminde süreç

Erten (2004: 3).

Çevre eğitimi sürecinin sonunda kazandırılması hedeflenen öncelikli amaç, çevre bilincine hâkim, çevreyi muhafaza eden ve çevreye karşı olumlu tutum sergileyen duyarlı bireyler yetiştirmektir (Apaydın Timur, 2020: 11).

Çevre eğitimi aynı zamanda küresel ısınma gibi dünyayı tehdit eden sorunların farkında olan, çözümü için gerekli rollerini bilen ve bunun için gönüllü olan bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Akçay, 2006: 16). Tiflis Bildirgesinden hareketle, Hungerford ve vd.'den aktaran Buhan'a (1980: 48; 2006: 23) göre ise çevre eğitiminin genel amaçlarının sınıflandırılması aşağıda maddeler halinde verilmiştir;

- **Bilinç:** Hem birey hem de toplum olarak herkesin çevreye karşı olumlu bilince sahip olmasını sağlamak.
- **Bilgi:** Toplumlara ve toplumlardaki her bireyi çevre hakkında yeterli bilgiyle donatmak.
- **Tutum:** Her birey ve her toplumun çevreye yönelik düşünce, davranış ve değerlerini çevreyi korumak adına yürütülen faaliyetlere gönüllü olmaları yönünde gerçekleşmesini sağlamak.
- **Beceri:** Toplum ve bireylerin çevrede karşılaştıkları problemleri tanımlayabilme ve çözüme kavuşturabilmeleri için gerekli becerilere sahip olmalarını sağlamak.
- **Katılım:** Hem toplumların hem de bireylerin çevre sorunları için gerekli faaliyetlere faal olarak katılmaları için gerekli koşulları sağlamak.

Eğitim süresince çevre bilincine sahip bireyler yetiştirirken, doğal kaynakların temel ihtiyaçları karşılayacak kadar kullanılması gerektiği, enerji kaynaklarının aşırı kullanımı sonucunda meydana gelecek zararlar hakkında bilgilendirme ve doğanın kendine yenileme düzenini korumak adına bireylerde olumlu tutum kazandırma ve bunu olumlu tutumun devamlılığını sürdürmeleri konusunda duyarlı hale gelmeleri gibi amaçlar bulunmaktadır (Çevre Bakanlığı, 2004: 453).

Çevre eğitimin belirtilen amaçlarına ulaşabilmesi için bazı esaslar mevcuttur. Bu esaslar şu şekildedir;

- Çevre doğal olduğu gibi aynı anda yapay ve sosyal özelliğe de sahiptir. Bu nedenle çevrenin bu özellikleri göz önünde bulundurularak bütün halinde düşünülmeli ve bu şekilde öğrencilere aktarılmalıdır.
- Öğretimin ilk kademesinden başlayarak örgün öğretim sonrasında da hayatımızda devam etmelidir bu nedenle öğrencilerde gerekli bilinç ve duyarlılık oluşturulmalıdır.

- Her disiplinde çevre eğitime yer verilmelidir.
- Öğrenciler yalnızca ulusal değil uluslararası çevre problemlerini de tanımalı aynı zamanda ulusal ve uluslararası alanda işbirliğine açık olmaları teşvik edilmelidir.
- Öğrencilere geçmişten günümüze çevre konusunda ve çevre sorunları üzerine bilgi verilmelidir.
- Öğrencilere çevre bilgisi, çevre problemleri ve çözümleri hakkındaki tüm bilgi, beceri ve değerler öğrenim düzeyine uygun olarak aşamalı bir şekilde verilmelidir.
- Öğrencilerin, etkinlikler aracılığıyla çevre sorunlarını tanıması ve çözümü için fikir geliştirmesi sağlanabilir (Buhan, 2006: 23-24).

Yukarıdaki maddelerden anlaşılacağı üzere çevre eğitimi yaşam boyuncasüren bir süreç olsa da çevre bilincinin kazanılmasında aileden sonra en mühim vazife öğretmenlerin üzerindedir. Bu sebeple öncelikle öğretmenlerin çevre ve çevre problemleri konusunda yeterli bilgi donanımına sahip olması gerekir. Bundan dolayı öğretmen eğitiminde tüm disiplin ve kademelere öğretmen yetiştirirken öğretim üyeleri öğretmen adaylarını yeterli çevre bilgisi ve duyarlılık bilinci ile donatarak yetiştirmelidir.

Çevre eğitimi en genel anlamıyla yediden yetmiş çevre bilinci kazandırmayı hedeflemiştir. Günümüzde farklı farklı alanlarda sıklıkla duyduğumuz çevre bilinci kavramını “çevre bilgisi”, “çevre tutumu”, “çevre duyarlılığı” kavramlarıyla bağdaştırabiliriz. Çevre bilgisi, kısaca doğayla ilgili bütün bilgileri kapsarken çevreye yönelik tutumlar, kişilerin çevreye özgü olumlu veya olumsuz davranış, düşünce, tavırlarını kapsar ve çevreye yararlı davranışlar ise doğa için faydalı olan tüm davranışlardır (Erten, 2004: 4-5). Bu kavramlardan hareketle çevre bilincine sahip bireyde bulunan başlıca özellikler şunlardır:

- Çevre hakkında yeterli bilgiye sahiptir.
- Enerji tüketiminde tasarrufludur.
- Çevreye zarar verildiğine şahit olduğunda uyarır veya yetkililere haber verir.
- Çevreyi korumak adına gerekli faaliyetlerde bulunur (ağaç dikmek, etrafa çöp atmamak, suyu bilinçli kullanmak vs.).

Çevre bilincinin oluşmasında eğitimin rolü oldukça etkilidir fakat bu etkinin örgün öğretimin sonrasında da devamlılığı için verilen eğitimin niteliği oldukça önemlidir. Bundan dolayı kaliteli çevre eğitimi için ileri sürülen bazı

yaklaşımlar vardır. Bunlar; “çevreye yönelik eğitim”, “çevrede eğitim”, “çevre duyarlılığı için eğitimidir” (Geray, 1995; aktaran Öner Armağan, 2006: 15). Çevreye yönelik eğitim, kırsalın korunması düşüncesinden kaynaklanan bir yaklaşımdır ve teknolojinin liberal eğitim ve çevresellik karışımının sembolüdür. Çevrede eğitim, çevreyi eğitimin yapılabileceği bir ortam olarak görmektedir ve çevre ile alakalı buluşlar için eğitim yapmaya olanak sağlar. Çevre duyarlılığı için eğitim ise, bireyin çevre açısından eğitilmesi çevreye duyarlı yetişmesi sürecini kapsar (Öner Armağan, 2006: 15-16). Bazı önemli çevre eğitimcilerine ve çevre ile ilgili bazı uluslararası raporlara göre çevre bilincinin devamlılığı için en iyi yaklaşımın sürdürülebilir çevre eğitimi yaklaşımı olduğu görülmektedir (Demirkaya, 2006: 210-211).

Sürdürülebilirlik, daim olma ve gelecek neslin devamlılığını sağlama olarak tanımlanabilir. Sürdürülebilir kalkınma ise çevreyi temel alarak yaşam kalitesini iyileştirme olarak bilinir (Karahana Aydın, 2019: 19). Bu bağlamda sürdürülebilir çevre, doğal kaynakların hızlı tüketimini yavaşlatarak doğanın kendini yenilemesine ortam hazırlamak ve çevre için zararlı olan etkinliklerin kontrol altında tutulmasıdır (Engin, 2010: 15).

Sonuç olarak birey ve toplumun çevre hakkında bilgili, bilinçli ve duyarlı olması, çevre konusundaki davranışlarının olumlu yönde değişmesi, çevreyi korunması ve zarar görmüş çevreyi onarmaya çalışması ve tüm bunların sürdürülebilirliğini sağlamanın temelinde çevre eğitimi bulunmaktadır (Uzun ve Sağlam, 2005: 195). Bu bağlamda çevre eğitimcilerinin temel amacı toplumu bilinçlendirmek ve toplumda çevreye yönelik olumlu davranışlar kazandırarak çevreye duyarlı bireyler yetiştirmektir (Yazıcı ve Utkugün, 2019: 51-52). Çevre eğitimi verilmesi konusunda aileden sonra en büyük görev öğretmenlere düşmektedir. Türkiye’de ilköğretim ve ortaöğretim öğretim programlarının çevre ile ilgili amaçlarında genel anlamda çevre okuryazarlığı ve özel bağlamda çevreye yönelik pozitif tutumlar geliştirilmesi amaçlanmıştır (MEB, 2018: 10). Bu amaçlar doğrultusunda öğretmenlerin derslerinde öğrencilere aktardığı birçok disiplin ile iç içe olan çevre eğitimi sosyal bilgiler alanına da önemli yere sahiptir.

2.8.SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE ÇEVRE EĞİTİMİ

Mevcut ortaöğretim programları incelendiğinde çevre ile ilgili konulara birçok derste yer verilmektedir. Fakat bu derslerde bahsedilen çevre eğitimi

çoğunlukla doğayı korumaya yöneliktir (Akcan, 2010: 15). Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi diğer derslerden farklı olarak doğayı koruma bilinci ve duyarlılığının yanı sıra tarihi, kültürel çevreyi de ele alarak çevre eğitimi hakkında geniş bir yelpaze sunmaktadır. Sosyal bilgiler dersi, geçmişten günümüze insan ve çevre etkileşimini konu edinir ve bu durumda çevre kavramının fiziki ve sosyal boyutunu incelemiş olur. Sosyal bilgiler öğretiminin hem genel hem de ulusal açıdan amaçları çerçevesinde, yukarıda belirtilen çevre ile ilgili ifadeler bulunmaktadır. Öncelikli genel amaçları içerisinde incelemek gerekirse sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçları değer, bilgi, beceri, tutum ve sosyal katılım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramlar incelendiğinde çevre eğitimi ile ilişkilendirilebilmektedir (Aydemir, 2010: 16).

Öğrencinin bilgiye nasıl ulaşacağı ve ulaştığı bilgiyi nasıl kullanacağını bilmesi çevre ile ilgili konularda da doğru bilgi sahibi olup, sahip olduğu bilgiyi etkili kullanmasına zemin hazırlamaktadır (Aydemir, 2010: 17). Beceriye yönelik genel amaçlara bakıldığında ise problem çözme, araştırma ve inceleme becerilerini geliştirme amacı vardır (Öztürk ve Deveci, 2016:4-5). Bu bağlamda çevresel sorunlarla ilgili konuları ele alırken sosyal bilgiler dersinin kazandırmış olduğu beceriler oldukça fayda sağlayacaktır. Kültürel çevre bağlamında bakıldığında ise sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçları arasından değer kavramı ile çevre eğitimi bağdaştırılabilir. Bu kavram toplumların geçmişten günümüze sahip olduğu değerlerin geleceğe ışık tutması ve gelecek nesillerle aktarılması açısından bu değerlerin bilinmesi ve benimsenmesi konusunda büyük önem arz etmektedir. Sosyal katılım amacı incelendiğinde ise, insan sosyal bir varlık olduğu için daima çevresiyle etkileşime ihtiyaç duyar ve bu konuda etkin birey olması için sosyal katılım yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Bu beceri sosyal bilgilerin genel amaçlarından sosyal katılım becerisi ile kazandırılabilir (Ata, 2009: 34-35). Sosyal katılım becerisi gelişmiş kişilerin çevresel sorunların çözümünde de aktif rol alması beklenmektedir bu bağlamda sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçlarında sosyal katılım becerisi ile çevre eğitimi de ilişkilendirilebilir.

Ulusal çapta, sosyal bilgiler öğretim programı ülke gereksinimlerine yönelik düzenlenmektedir. Sosyal bilgiler ders olarak Türkiye’de ortaokul kademesinde verilmektedir. Sosyal bilgiler dersi 4. sınıfta da yer almakta ve sınıf öğretmenleri tarafından verilmektedir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

(2018)incelendiği zaman doğrudan ya da dolaylı bir şekilde çevre eğitimi ile ilgili amaçlar programda yer almaktadır (Aydemir, 2010: 16).

Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkeleridoğrultusundaSosyal Bilgiler DersiÖğretim Programında çevreyle alakalı doğrudan aktarılan amaçlar şunlardır;

“1. Yaşadığı çevre ve dünyanın genel olarakcoğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini kazanmalarını.

2. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkında olup çevre duyarlılığı ile doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre zihniyetine sahip olmaları.”(MEB, 2018: 7).

Yukarıdaki iki maddeye ek olarak yine Sosyal Bilgiler Öğretim Programında dolaylı olarak çevre konusunu içeren amaç maddeleri yer almaktadır (Öztürk ve Zayimoğlu Öztürk, 2016: 1537).

Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda Sosyal Bilgiler DersiÖğretim Programında çevreyle alakalı dolaylı olarak aktarıldığı düşünülen amaçlar şunlardır;

“1.Farklı dönemlere ve mekânlara ait tarihsel izleri sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,

2.Katılımın öneminin bilincinde olmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,

3.Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,

4.Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri.”(MEB, 2018:7).

Tüm bunların sonucundaSosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında bulunan sosyal bilgilerin amaçları kapsamındaçevre bilinci oluşturmak, çevreye duyarlı olmak, çevre sorunlarına çözüm bulmak ve tarihi, kültürel, sosyal çevresini anlamlandırarak korumasını sağlamak için öneri ve etkinlikler sunulmuştur. Bu nedenle sosyal bilgiler dersi sonunda elde edilen kazanımlar çevre eğitimi açısından da oldukça önem teşkil etmektedir (Aydemir, 2010: 19).

Sonuç olarak sosyal bilgiler dersinin en önemli gayelerinden biride sorumluluklarının bilincinde olan bireyler yetiştirmektedir ve bu sorumluluk sahibi olan kişiler aynı zamanda hem kültürel hem de fiziki çevreye karşıda bilinçli, duyarlı ve sorumlu olacaklardır (Erdoğan, 2016: 2-3). Bu bağlamda

sosyal bilgiler dersinde çevre eğitiminin yeri ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre hakkındaki görüşleri ve faaliyetleri de oldukça önem arz etmektedir.

2.9.İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Sosyal bilgiler eğitimine yönelik çevre eğitimi konulu çalışmalar incelendiğinde bu alanda yapılmış çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. Çevre eğitimi konusundaki çalışmalara daha çok fen bilimleri alanında rastlanmaktadır. Günümüzde gelişen sanayi ve teknoloji ile birlikte çevre sorunlarının da ivme kazanması çevre eğitime olan önemi arttırmıştır. Bu sebeple sosyal bilgiler disiplininin de çevre kavramı ile doğrudan ilişkili olduğu gerekçesiyle araştırmada bu konu üzerinde durulmuştur.

Hülya Kayalı'nın (2010) "*Sosyal Bilgiler, Türkçe ve Sınıf Öğretmenliği Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları*" adındaki makalesinde sosyal bilgiler öğretmenliği, sınıf öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören öğretmen adaylarının çevre sorunlarına ilişkin tutumlarının tespit edilmesi amaçlanmış ve sonucunda katılımcıların genelde çevre sorunlarına karşı pozitif davranışları içerisinde oldukları belirtilmiştir.

Seval Akcan'ın (2010) "*Sosyal Bilgiler Öğretiminde Okul Dışı Çevre Eğitimi Unsurları (Bilecik İli Örneği)*" adlı yüksek lisans tezinin amacı sosyal bilgiler derslerinde uygulanabilecek sınıf dışı çevre eğitimi öğelerini belirlemek ve bu öğelerle sosyal bilgiler öğretimi arasındaki ilişkileri belirlemektir. Çalışmada, ilköğretim sosyal bilgiler dersinin amaçlarının gerçekleştirilmesinde birçok yöntem ve teknik kullanılmasına rağmen bunların uygulandığı alanlar genellikle sınıf ortamlarıyla sınırlı kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tülay Öcal'ın (2013) "*Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi*" adlı çalışmasında sosyal bilgiler bölümündeki öğretmen adaylarının çevre problemlerine ilişkin tutumları farklı değişkenler açısından incelenmiş ve sonucunda adaylarının çevre konularıyla ilgilenmede olumlu tutum geliştirdikleri tespit edilmiş, cinsiyet, çevre hakkındaki duyarlılık algıları ve çevre haberlerinin medyadan takip etme aralığı ile çevreye karşı tutumları arasında anlamlı değişkenlerin meydana geldiği belirtilmiştir.

Hüseyin Artun, Abdulkadir Uzunöz ve Yavuz Akbaş'ın (2013) "*Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Okur-Yazarlık Düzeylerine Etki Eden*

Faktörlerin Değerlendirilmesi” adlı makalede sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde öğrenim gören adaylarının çevre okur-yazarlığına etki edebilecek faktörler incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, katılımcıların önemli gördüğü çevre konusunun doğanın kirliliği ve küresel ısınma olduğu, çevre öğretiminin farklı farklı konulardan oluştuğu, çevreye ait çoğu kavram hakkında bilgi sahibi oldukları ve çevre okur-yazarlık düzeylerinin belirlenmesinde cinsiyet, öğrenim düzeyi, ebeveynlerinin eğitim düzeyi gibi değişkenlerin etkisi olmadığı üzerinde durulmuştur.

Onur Yılmaz’ın (2016) *“Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarının Çevre Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”* adlı yüksek lisans tezinde sosyal bilgiler ve fen bilgisi öğretmenliği bölümleri çevre eğitimi açısından incelenmiş, sonucunda sosyal bilgiler ve fen bilgisi bölümlerinde çevre konularını bünyesinde barındıran zorunlu derslerin yetersiz bulunduğu, yalnızca fen bilgisi öğretmenliği bölümünde yer alan tek dersin doğrudan çevre eğitimi ile bağlantılı olduğu ve ek olarak lisans programlarının eğitim fakültelerinde çevre ile doğrudan ilişkili seçmeli derslerin de sınırlı sayıda olduğu saptanmıştır.

Kemal Erdoğan’ın (2016) *“Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Eğitimi Konusundaki Görüşleri ve Yeterlilikleri”* adlı yüksek lisans tezinde katılımcı öğretmenlerin çevre hakkındaki bilgileri, tutumları ve bilgi yeterliliklerine ek olarak bunlar üzerindeki değişkenlerin etkisi incelenmiştir. Çalışma sonucunda katılımcıların duyuşsal yönelimler ile bilgi ölçeği arasında bağlantı olmadığını belirtmiş ve davranış ölçeği ile bilgi ölçeğinden elde edilen bulgular neticesinde de aralarında bağlantı bulunmamıştır. Duyuşsal eğilimler ölçeği ve davranış ölçeği arasında olumlu açıdan ilişki olduğu saptanmıştır.

Nazan Küçük’ün (2017) *“Ortaokullarda Uygulamalı Çevre Eğitiminin Çevre Bilinci Üzerine Etkisi (Balıkesir Örneği)”* adlı yüksek lisans tezinin uygulama aşamasında ortaokul öğrencilerini Balıkesir’deki geri dönüşüm tesislerine ve atık toplama tesislerine götürerek buralardaki çalışmaların nasıl yürütüldüğünü uygulamalı şekilde öğretmeyi amaçlamıştır. Uygulama sonunda öğrencilerin, çevre konularında duygusal açıdan duyarlı fakat çevreyi korumanın gerektirdiği davranışları uygulamada zayıf oldukları sonucuna varmıştır. Öğrenciler özellikle atık pillerin geri dönüştürülmesi ve atıkların ayrıştırılmasına daha fazla ilgi gösterdiklerini belirtmiştir.

Bilgin Ünal İbret ve Onur Yılmaz tarafından (2019)“*Sosyal Bilgilerde Çevre Eğitimi: Lisansüstü Çalışmalara Ait Bir İnceleme*” adlı makalede Türkiye’de sosyal bilgiler kapsamında çevre eğitimiyle ilgili yapılan lisansüstü tezler incelenmiş ve araştırma sonucunda, sosyal bilgiler kapsamında çevre eğitimi konusunda yapılan tezlerin genel olarak yetersiz olduğu; konunun özellikle yüksek lisans seviyesinde çalışıldığı belirlenmiştir. Çalışmalarında çok öğretmen ve öğretmen adaylarının mesleki uygunluklarına ve çevre tutumlarına yönelik görüşlerinin alınması biçiminde uygulandığı görülmüştür. Araştırmalar daha çok nicel yöntemlerle yapıldığı için nitel yollarla yapılan araştırmaların az olduğu; ölçek veya anket ile yapılan araştırmaların daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Harun Tırpancı (2019) “*Sosyal Bilgiler Dersinde Etkinlik Temelli Çevre Eğitimi Uygulamalarının Öğrencilerin Akademik Başarılarına Etkisi ve Uygulama Hakkındaki Görüşleri*” adlı yüksek lisans tezinde 6. sınıf sosyal bilgiler dersinin İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı içerisinde bulunan çevre konularının öğretiminde kullanılan çevre etkinliklerinin öğrencilerin akademik başarılarına etkisini ortaya koymayı amaçlamıştır. Ayrıca çalışmada deney grubu öğrencilerinin sınıf içi ve sınıf dışı çevresel etkinlikleri ile işlenen sosyal bilgiler dersine yönelik düşüncelerinin belirlenmesi de amaçlanmış ve sonucunda öğrencilerin çevresel sorunları fark etme ve çevresel sorunlara çözüm önerisinde bulunmaları ve çevresel bilgi basamağından, kavrama ve analiz basamağına ulaştıklarını saptamıştır.

Seda Apaydın Timur (2020)“*Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Eğitimi Öz-Yeterlik Düzeylerinin İncelenmesi (Sakarya İli Örneği)*” adlı yüksek lisans tezinde katılımcı öğretmenlerin çevre eğitiminde öz-yeterlik seviyeleri değişkenler yönünden incelenmiş ve sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre eğitiminde özyeterlilik seviyelerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla beraber katılımcı öğretmenlerin cinsiyet, yaş, bölüm ve kıdem yılları açısından çevre eğitimi özyeterlilik düzeylerinde anlamlı bir farklılığın söz konusu olmadığı tespit edilmiştir.

Zehra Merve Kara’nın (2020) “*İlkokul 4. Sınıf Fen Bilimleri Dersinde Çevre Eğitiminin Etkinlikler Yoluyla Öğretiminin Akademik Başarıya Etkisi*” adlı çalışmasında öğrencilere öntest-sontest kontrol gruplu deneysel desen uygulanmış ve sonucunda kontrol grubundaki öğrencilerin çevre eğitimine dair

akademik başarılarında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmazken, deney grubundaki öğrencilerin başarılarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Başak Koçak (2020) tarafından sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre eğitimine ilişkin görüş ve tutumlarını tespit etmekhedefiyle nicel ve nitel araştırma yöntemlerin birlikte kullanıldığı yüksek lisans tezinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevreye dair duyuşsal yönelimlerinin uygun düzeyde bulunduğu; öğretmen adaylarının duyuşsal eğilimlerinin kadın öğretmen adayları ile çevreye ilgi duyan öğretmen adayları lehine bir fark yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.

Hilal Ariker'in (2020) *“İnformel Çevre Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Doğaya Yönelik Algılarına Etkisi”* adlı yüksek lisans tezinde okul dışı faaliyetlerleçeşitlendirilmişinformal çevre eğitiminin ilköğretim 5. sınıf öğrencilerin doğaya yönelik algılarına olan etkisini incelemeyi amaçlamış ve karma yöntem kullanarak yaptığı araştırma sonucunda öğrencilerin informal çevre eğitimiyle sonucu, doğaya yönelik algılarının canlı, cansız, duygusal, işlevsel, mekânsal ve olumsuz öğeler olmak üzere altı bölümden oluştuğu ve öğrencilerin doğa sevgisi, çevreye yönelik tutumu ile bilimsel alan gezisi yapmaya yönelik tutumu arasında anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır.

Hande Elgün (2021) tarafından COVID-19 pandemisinde çevrimiçi olarak yürütülen Fen Bilimleri derslerindeki çevre eğitimi konularının anlatımı ve öğretmenlerin bu süreçteki görüşlerinin alınmasının amaçlandığı *“Çevrimiçi Çevre Eğitiminin Sürdürülebilirliği Konusunda Öğretmen Görüşleri”* adlı çalışmanın sonucunda uzaktan eğitimde çoğunlukla öğrencilerin internete erişimi konusunda sorun yaşandığı, değerlendirme sürecinde güvenilirliğin düşük olduğu ve doğaya yönelik değer, beceri ve tutumların kalıcı olamayacağı yönünde öğretmen görüşleri saptanmıştır.

Başak Koçak ve Ayhan Akış'ın (2021) *“Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Eğitimi Hakkında Görüşleri”* adlı makalesinde nicel ve nitel içeren karma yöntem kullanılmış ve araştırma sonucunda, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının çevreye ilişkin duyuşsal eğilimlerinin iyi seviyede olduğu saptanmış ve öğretmen adaylarının çevreye yönelik duyuşsal eğilim seviyelerinin çevreye ilgi duymada kadın öğretmen adaylarının lehine anlamlı bir fark gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Seda Çalışır (2021) “*Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı (Ortaokul) Ve Görsel Sanatlar Öğretmen Kılavuz Kitabı’nda Çevre Eğitimi*” adlı çalışmasında içerik analizi yöntemiyle Ortaokul Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı ve Görsel Sanatlar Öğretmen Kılavuz Kitabı’nda çevre eğitiminin yeri incelenmiş ve sonucunda çevre eğitimi destekleyen kazanımların yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmış ve buna yönelik programın içeriğinin gözden geçirilmesine dair öneriler sunulmuştur.

Aslı Özyürek (2021) “*Çevre Eğitimi Dersinde Yaratıcı Drama Uygulamalarının Empati Becerisini Geliştirmesine Etkisinin Öğretmen Adayları Tarafından Değerlendirilmesi*” adlı yüksek lisans tezinde çevre eğitimi dersinde yaratıcı dramanın empati becerisini geliştirmesine etkisinin öğretmen adaylarınca değerlendirilmesini amaçlamıştır ve çalışma sonucunda doğayla ve doğada bulunan canlılarla empati kurma becerisini olumlu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Elif İçen Kükürt’ün (2021) “*Okul Öncesi Dönemde Etkili Çevre Eğitimi İçin Görsel Sanat Etkinliklerinin Kullanımı*” adlı yüksek lisans tezinde okul öncesi çocuklarında etkili çevre eğitimi için sanat etkinlikleriyle oluşturulan çevrede çevre bilincinin kazandırılması amaçlanmış, ön test son test uygulanan çalışmanın sonucunda sanat etkinlikleriyle oluşturulan çevrenin, çevre bilincinin artmasında önemli etkiye sahip olduğu saptanmıştır.

Ferhat Kamacı’nın (2021) “*Türkiye’de Ortaöğretim Öğrencilerinin Çevre Sorunlarına Yaklaşımında Çevre Eğitiminin Etkisi: Karasu Örneği*” adlı yüksek lisans tezinde öğrencilerin okul türü ve anne-baba eğitim durumunda anlamlı bir farklılık görülmezken öğrencilerin cinsiyeti, sınıf düzeyleri ve ailelerin gelir durumlarında anlamlı bir farklılık saptanmış ve çevre eğitiminin; çevre sorunlarını fark etme ile çevre bilinci üzerine anlamlı bir etkisi bulunamamış ama çevre duyarlılığı üzerinde etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Murat Adıyaman’nın (2021) “*İlkokul Ve Ortaokulda Güncel Öğretim Programlarının Çevre Eğitimi Açısından İncelenmesi*” adlı yüksek lisans tezinde doküman analizi tekniği ile hayat bilgisi, fen bilimleri, sosyal bilgiler, çevre eğitimi, şehrimiz derslerinin ders kitapları ve öğretim programları çevre eğitimi açısından incelenmiş ve araştırmanın sonucunda, belirtilen derslerde çevre ile ilgili kazanımların yeterli olduğu ancak bu kazanımların uygulama aşamasında

yeterli olmadığı ve bu nedenle öğrencilerde davranışa dönüşmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Gamze Altınok'un (2021) "*Çevre Eğitiminde Sıfır Atık Politikasının Sosyal Bilgiler Dersine Yansıması ve Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi*" adlı yüksek lisans tez çalışmasında doküman analizi ve görüşme yöntemi ile veriler toplanmış ve toplanan verilerin analizi yapılarak sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarının incelenmesiyle sıfır atık konusunda içerik açısından yetersiz olduğu saptanmıştır. Çevre eğitimi ve sıfır atık konusunda ders içeriğinin yetersiz kaldığı ifade edilmiştir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında çevre, çevre sorunları, sıfır atık ve geri dönüşüm ile ilgili kazanımların artırılması, ders kitaplarının da içerik ve görsel olarak zenginleştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Sümeyye Kübranur Sarıbiyık'ın (2022) "*Okul Öncesinde Verilen Çevre Eğitiminin Öğrenci Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi*" adlı yüksek lisans tezinde okul öncesinde ki çocuklara verilen çevre eğitiminin, çocukların davranışlarına etkisi incelemiştir ve sonucunda okul öncesi eğitiminde çevreye yönelik etkinliklerin çocukların doğaya ve yaşadıkları çevreye yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Merve Can Özkan (2022) "*Fen Bilgisi Öğretmenlerinin Çevre Bilgi Düzeyleri İle Çevreye Yönelik Tutumları Ve Ortaokul Çevre Eğitimine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi*" adlı çalışmasında fen bilgisi öğretmenlerinin çevre bilgi düzeyleri ile çevreye yönelik tutumları ve ortaokul çevre eğitimine yönelik görüşleri arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmayı amaçlamıştır ve araştırma sonucunda öğretmenlerin çevre bilgi düzeyleri ve tutumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ama çevre bilgisi ile ortaokul çevre eğitimine ilişkin düşünceleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Görüş formunun betimsel analizinden elde edilen bulgularda ise çevre eğitimi dersinin zorunlu ve uygulamalı ders olması gerektiği tespit edilmiştir.

Beytiye Mutlu Karanfil'in (2022) "*Portfolyoya Dayanan Aile Katımlı Çevre Eğitiminin 5. Sınıf Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Farkındalıklarına Etkisinin İncelenmesi*" adlı yüksek lisans tezinde ön test ve son test tek gruplu deneysel desen kullanılmış ve uygulama sonucunda öğrencilerin çevreye dair görüşlerinin olumlu yönde değiştiği, çevre problemlerine ilişkin bilgi, bilinç ve

tutumlarının arttığı tespit edilmiştir. Portfolyo kullanımı ile gerçekleştirilen çevre eğitimi velilerin çevre bilgi ve tutum düzeyine olumlu etki göstermiştir.

Bu çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran özelliği sosyal bilgiler derslerinde çevre ile ilgili konuların öğretimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin tespit etmeyi amaçlamasıdır. Busebeple çalışmanın amacı literatürde bu eksikliği gidermeye yöneliktir.

3. BÖLÜM: YÖNTEM

Bu kısımda araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi yer almaktadır.

3.1.ARAŞTIRMANIN DESENİ

Bu araştırmanın ve araştırmada uygulanan yöntemlerin etik açıdan uygunluğu Uşak Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulunun 2021-89 sayılı kararında oy birliği ile onanmıştır. Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni uygulanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler derslerinde çevre ile ilgili konuların öğretimine ilişkin yaşantılarını, algılarını ve bunlara yüklediği anlamları ortaya çıkarmak amacıyla bu desen kullanılmıştır. Fenomenoloji deseninde farkında olunan ancak detaylı bir şekilde bilgi sahibi olunmayan konularda bilimsel olarak derinlemesine yürütülen çalışmalar mevzu bahisdir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 72). Tekindal ve Uğuz Arsu (2020:156), fenomenolojiyi insanların tecrübe ve davranışlarını anlamayı sağlayan yaklaşım olarak tanımlamaktadırlar.

3.2.ÇALIŞMA GRUBU

Araştırmanın çalışma grubunu Uşak ili merkezinde bulunan ortaokullarda görev yapmakta olan 20 (kadın=10, erkek=10) sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubunun seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmıştır. Amaçsal örneklem metodunda derinlemesine araştırma yapmak söz konusu olduğundan bilgi açısından çeşitli olan durumları tercih etmek söz konusudur (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008: 92). Kolay ulaşılabilir veya elverişli örneklem yöntemi, maddi açıdan ve zaman açısından elverişli olması

amacıyla kolay olanın tercih edilmesidir (Baltacı, 2018: 246). Ek olarak içinde bulunduğumuz salgın dönemi nedeniyle de bu örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmaya katılan çalışma grubu “Ö” olarak kısaltılmıştır. Katılımcı öğretmenlerden 10’u kadın iken 10 katılımcı erkektir. Katılımcıların yaşları 27-61 yaş arasında olduğu görülmektedir. Katılımcıların kıdem yılları 3-34 yıl arası değişmektedir.

3.3.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada verileri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır.

3.4.VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Verilerin toplanmasında öncelikle olarak konu ile alakalı alanyazın taraması gerçekleştirilmiştir. Literatür taraması, belirlenen konu hakkındaki literatürdeki eksikliği tamamlamak adına çeşitli kaynaklardan yararlanılarak verilerin bir araya getirilmesidir (Timmins ve McCabe, 2005: 41-42). Araştırma ile ilgili literatür taramasının gerçekleştirilmesinin ardından araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerine uygulanacak yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur. Bunun nedeni sosyal bilgiler öğretmenlerinin konu ile ilgili görüşlerini, duygularını ve deneyimlerini derinlemesine irdelemek ve görüşlerini ortaya çıkarmak açısından güçlü olduğu için tercih edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 79). Bu görüşme formu oluşturulurken araştırmanın kapsam geçerliliğini arttırmak amacıyla uzmanlığını sosyal bilgiler eğitimi alanında almış 3 sosyal bilgiler uzmanından, görüşme formunda yer alan soruların sayısı ve soruların amaca uygunluğu konularında görüşleri alınmıştır.

Verilerin toplanmasında bazı öğretmenlere yüz yüze görüşme uygulanırken bazı öğretmenlere uzaktan çevrimiçi olarak görüşme uygulanmıştır. Bunun nedeni de araştırmanın pandemi dönemine denk gelmiş olmasıdır. Gerek yüz yüze gerekse çevrimiçi olarak toplanan veriler Microsoft Office Word dosyasına taşınarak veriler yazılı metin durumuna getirilmiştir ardından toplanan verilerde kodlama yöntemi uygulanarak betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analizlerde toplanan veriler daha önceden belirlenen temalara göre düzenlenip yorumlanır. Betimsel analizlerde araştırmacı katılımcıların görüşlerini değiştirmeden doğrudan verir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 224). Araştırmanın güvenilirliği Miles ve Huberman’a (1994) ait olan güvenilirlik formülüne uygun

olarak $[Uzlaşan\ Yüzdesi = Fikir\ Birliği / (Fikir\ Birliği + Fikir\ Ayrılığı) \times 100] \%$ 95 şeklinde hesaplanmıştır.

Araştırmada yer alan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşme formunda bulunan sorulara verdiği yanıtlar öncelikle 92 kod altında toplanmıştır. Sonrasında kodlar birbirleriyle ilişkilendirilerek kod sayısı 60'a indirgenmiştir. Bu kodların bazıları şunlardır: Duyarlılık, vatanseverlik, dayanışma, araştırma, çevre okuryazarlığı, harita okuryazarlığı, ders saati yetersizliği, maddi destek yetersizliği, motivasyon eksikliği, ders saatinin artırılması, etkinliklerin düzenlenmesi, güdüleme, katılanlar, katılmayanlar, ekonomi, nüfus, doğal oluşumlar vb.

4. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLAR

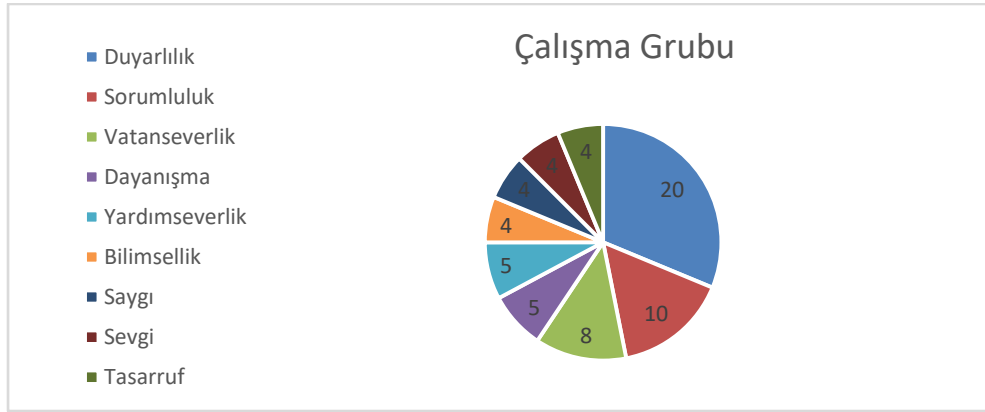
Bu bölümde araştırma kapsamında katılımcılara yöneltilen sorulardan elde edilen bulguların analizlerine ve bu analizlerin yorumlanmasına yer verilmiştir.

4.1. “İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER ÖĞRENME ALANINDA ÇEVRE İLE İLGİLİ KONULARI ANLATIRKEN ÖĞRENCİLERE KAZANDIRILMASI DÜŞÜNÜLEN DEĞERLERİN NELER OLDUĞUNU AÇIKLAR MISINIZ?” SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR

Tablo 1: Öğrencilere kazandırılması gereken değerlere ilişkin kodlar

Kodlar	Çalışma Grubu
Duyarlılık	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20
Sorumluluk	Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö14, Ö15, Ö16, Ö18, Ö20
Vatanseverlik	Ö1, Ö2, Ö4, Ö10, Ö13, Ö14, Ö18, Ö20
Dayanışma	Ö2, Ö5, Ö7, Ö13, Ö20
Yardımseverlik	Ö2, Ö4, Ö6, Ö7, Ö13
Bilimsellik	Ö3, Ö15, Ö18, Ö19
Saygı	Ö2, Ö4, Ö13, Ö20

Sevgi	Ö4, Ö13, Ö15, Ö18
Tasarruf	Ö2, Ö15, Ö18, Ö20

Grafik 1. Öğrencilere Kazandırılması Gereken Değerlerin Dağılışı

Tablo 1’de ve Grafik 1’de görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin analizi sonucunda “İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları anlatırken öğrencilere kazandırılması düşünülen değerlerin neler olduğunu açıklar mısınız?” sorusunda sırasıyla duyarlılık (20), sorumluluk (10), vatanseverlik (8), dayanışma (5), yardımseverlik (5), bilimsellik (4), saygı (4), sevgi (4) ve tasarruf (4) kodlarına ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilere kazandırılması gereken değerlere ilişkin doğrudan alıntılardan bir kısmı şu şekildedir:

Ö6: “Bu öğrenme alanında doğal çevreye duyarlılık en başta kazandırılması gereken değerdir. Vatanseverlik, dayanışma, duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik diğer kazandırılması gereken değerlerdendir.”

Ö15: “Doğa sevgisi, çevreye duyarlılık, sorumluluk, tasarruf, bilimsellik değerleri kazandırılmaktadır.”

Ö16: “Öncelikle bu soru üzerinde şunu belirtmeliyim ki sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan bütün değerler öğrencilere her derste kazandırılmaya çalışılmalıdır. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı olarak düşünecek olursam; özellikle duyarlılık ve sorumluluk değerlerinin bu öğrenme alanı kapsamında öğrencilere kazandırılması gereken değerler olduğunu düşünüyorum.”

Ö20 ise: “İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı işlenirken vatanseverlik, çalışkanlık, dayanışma, saygı, sorumluluk, tasarruf ve doğal çevreye duyarlılık gibi değerlerin öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanılmaya çalışılmaktadır.”

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin ifadelerinden de anlaşılabacağı üzere araştırmaya katılanların hepsi duyarlılık değerine vurgu yapmıştır. Duyarlı insan, doğayı korumak ve doğal çevrenin sürdürülebilirliğini sağlamak adına doğaya karşı da hassas ve koruyucu bir şekilde yaklaşmaktadır. Aynı zamanda kültürel çevresi ile de geçmişten günümüze aktarılan kültürel mirasına karşı da duyarlı olma bilinci taşımaktadır. Bu nedenle sosyal bilgiler dersinde İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanıyla kazandırılmaya çalışılan duyarlılık değeri ile öğrenciler hem doğal çevresini hem de geçmişten günümüze aktarılan kültürel çevresini anlamlandırır. Ayrıca öğrenciler İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanıyla çevrenin sürdürülebilirliği adına duyarlı bireyler olma özelliği kazanmaktadırlar. Bu sebeplerden ötürü duyarlılık değeri çevre eğitimi açısından oldukça önem teşkil ettiği için araştırmaya katılan öğretmenlerin hepsi bu değere değinmiştir.

Araştırmada yer alan sosyal bilgiler öğretmenlerin yanıtları irdelendiğinde en çok değinilen ikinci cevap sorumluluk değeri olmuştur. İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanıyla çevre eğitimi kapsamında öğrencilere doğal ve kültürel çevresini korumasına yönelik sorumluluk bilinci kazandırılmanın hedeflenmesi temel alınarak öğretmenlerin en çok değindiği değer sorumluluk olmuştur.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yanıtları incelendiğinde en fazla değinilen üçüncü cevap vatanseverlik olduğu görülmektedir. Vatanseverlik kelimesi adından da anlaşılabacağı üzere en genel tanımıyla, bireyin yaşadığı, yurttaşı olduğu vatanına duyduğu sevgi ve bağlılıktır. Çevre eğitimi bağlamında vatanseverlik değerinin öğrencilerde kültürel çevresine karşı saygı ve sevgi kazandırma amacı taşıdığı ifade edilebilir. Ayrıca bireyin yaşadığı coğrafyayı tanıması, sevmesi ve koruması için de vatanseverlik değeri kazandırılmaya çalışıldığını belirtebiliriz.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin en fazla üzerinde durduğu dördüncü cevap dayanışma ve yardımseverlik cevapları olmuştur. Toplumu oluşturan bireyler

dayanışma değeri ile hep birlikte hem ekolojik olarak hem de tarihi olarak çevresini koruyabilir ve çevresinin sürdürülebilirliğine katkıda bulunabilir. Bu nedenle öğrencilere dayanışma değerinin aşılması oldukça önem teşkil etmektedir. Dayanışma kavramının olduğu yerde yardımseverlik değerinden söz etmek neredeyse kaçınılmazdır. Dayanışma, bireyin toplumuna, kültürüne ve yaşadığı coğrafyaya bağlı olmasını beraberinde getirmektedir. Bu nedenlerden ötürü araştırmamıza konu olan öğrenme alanında kazandırılması düşünülen değerler arasındadır.

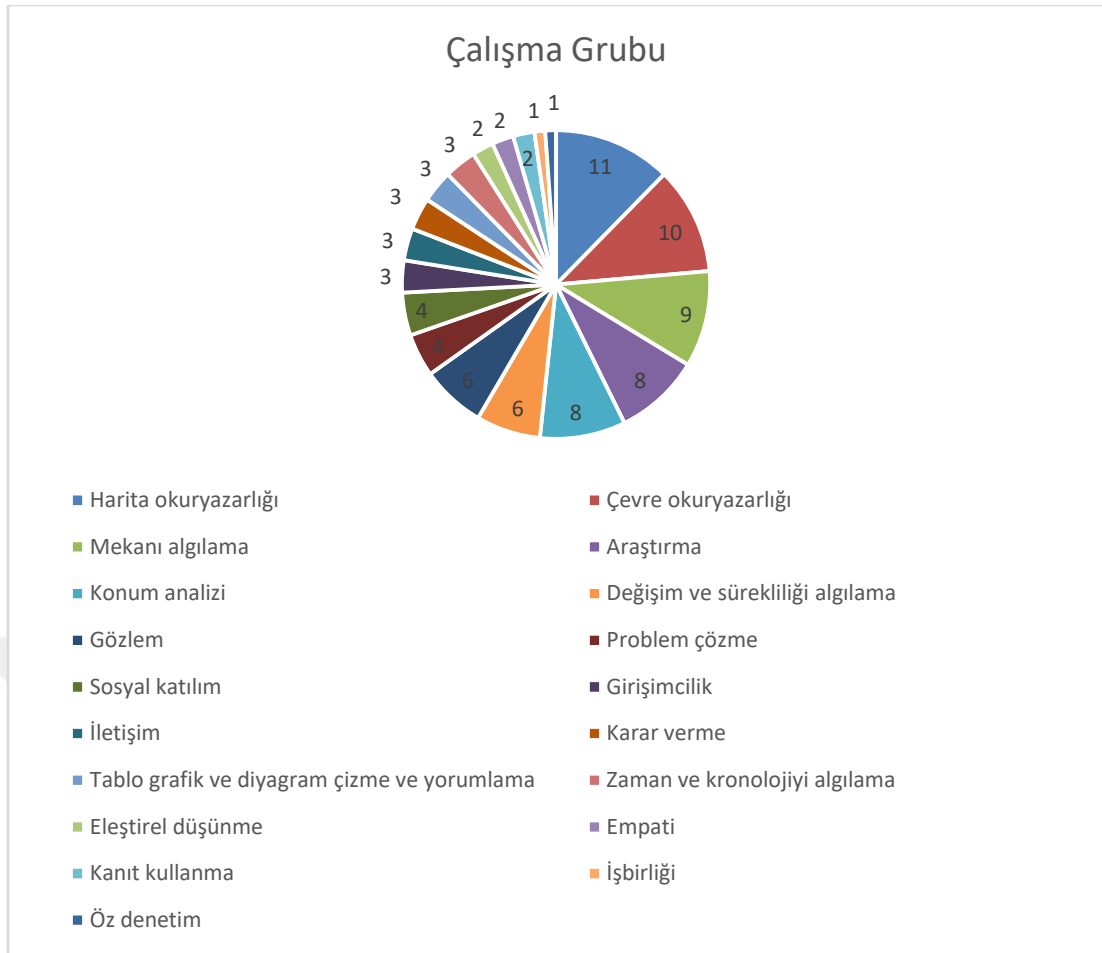
Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin yanıtları incelendiğinde en az değinilen değerler ise bilimsellik, saygı, sevgi ve tasarruf olmuştur. Bilimsel olma durumu, güvenilir bilgiye ulaşma açısından her alanda olduğu gibi İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında da oldukça önem teşkil etmektedir. Doğal çevre bakımından kaynakların bilinçli kullanımı ve kültürel çevre bakımından değerleri ve kültürel mirası korumak için bilimsel olarak güvenilir bilgiye ulaşmak temel adımlardan biridir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin belirttiği diğer bir değer olan saygı değeri, kişinin kendi geçmişine ve doğal çevresine saygıyla yaklaşarak gerekli özeni göstermesi bakımından önemlidir. Bu nedenle çevre eğitiminde öğrencilere kazandırılması gereken bir değer olarak görülmektedir. Sevgi değeri ise çevre eğitiminde, öğrencilerin doğaya ve kültürel çevresine yakınlık kurması bakımından kazandırılması gereken bir değerdir. Son olarak verilen cevaplar arasından tasarruf değerini ele almak gerekirse, bir kaynağı idareli kullanma durumu olan tasarruf çevrenin sürdürülebilirliği için enerji kaynaklarının idareli kullanılması gerekliliğinden sosyal bilgiler öğretmenlerince çevre açısından önem teşkil eden bir değer olarak görülmüştür.

4.2. “İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER ÖĞRENME ALANINDA ÇEVRE İLE İLGİLİ KONULARI ANLATIRKEN ÖĞRENCİLERE KAZANDIRILMASI DÜŞÜNÜLEN BECERİLERİN NELER OLDUĞUNU AÇIKLAR MISINIZ?” SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR

Tablo 2: Öğrencilere kazandırılması gereken becerilere ilişkin kodlar

Kodlar	Çalışma Grubu
--------	---------------

Harita okuryazarlığı	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö10, Ö13, Ö14, Ö15, Ö19, Ö20
Çevre okuryazarlığı	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö13, Ö15, Ö16, Ö18, Ö20
Mekânı algılama	Ö1, Ö2, Ö10, Ö14, Ö15, Ö16, Ö18, Ö19, Ö20
Araştırma	Ö1, Ö2, Ö4, Ö6, Ö8, Ö13, Ö15, Ö20
Konum analizi	Ö2, Ö4, Ö13, Ö15, Ö16, Ö19, Ö20
Değişim ve sürekliliği algılama	Ö1, Ö3, Ö6, Ö14, Ö15, Ö20
Gözlem	Ö1, Ö3, Ö13, Ö15, Ö16, Ö20
Problem Çözme	Ö6, Ö7, Ö11, Ö17
Sosyal katılım	Ö9, Ö13, Ö16, Ö17
Girişimcilik	Ö6, Ö9, Ö18
İletişim	Ö6, Ö16, Ö18
Karar verme	Ö6, Ö9, Ö18
Tablo grafik ve diyagram çizme ve yorumlama	Ö11, Ö15, Ö19
Zaman ve kronolojiyi algılama	Ö2, Ö6, Ö20
Eleştirel düşünme	Ö4, Ö6
Empati	Ö4, Ö6
Kanıt kullanma	Ö4, Ö11
İşbirliği	Ö16
Öz denetim	Ö12

Grafik 2. Öğrencilere Kazandırılması Gereken Becerilerin Dağılışı

Tablo 2’de ve Grafik 2’de görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin analizi sonucunda “İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında çevreyle alakalı konuları anlatırken öğrencilere kazandırılması düşünülen becerilerin neler olduğunu açıklar mısınız?” sorusunda sırasıyla harita okuryazarlığı (11), çevre okuryazarlığı (9), mekânı algılama (9), araştırma (8), konum analizi (7), değişim ile sürekliliği algılama (6), gözlemleme (6), problem çözme (4), sosyal katılım (4), girişimcilik (3), iletişim (3), karar verme (3), tablo, grafik ve diyagram çizme yorumlama (3), zaman ve kronolojiyi algılama (3), eleştirel düşünme (2), empati (2), kanıt kullanma (2), işbirliği (1) ve öz denetim (1) kodlarına ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilere kazandırılması gereken becerilerin neler olduğuyla ilgilibirkaç doğrudan alıntılar aşağıda belirtilmiştir:

Ö3: “*Sosyal Bilgiler öğretimi temel beceriler kapsamında İnsanlar Yerler ve Çevreler ünitesi içinde kazandırılması gereken becerilerin şunlar olması*

gerektiğini düşünüyorum: Çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, gözlem, harita okuryazarlığı.”

Ö4: *“En başta haritayı okuma anlama haritadan söylenen yeri gösterebilme becerisinin kazandırılması gerekir. Yine tablo, grafik ve diyagram çizme ve bu verilerden yorum yapabilme, yaşadığı yerin yeryüzü şekillerini söyleme ve gösterebilme, kanıt kullanma, empati yapabilme, çevreyi anlama ve okuyabilme, araştırma ve eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılması gerekir.”*

Ö8: *“Öğrenciler merak ederek araştırmaya yönelmelidir böylelikle araştırma becerisi kazandırılmak istenmektedir. Yani öğrenci çevresinde olup bitenlere karşı merak ve farkındalık içinde olmalı, kültürel çevresini araştırmalı ve doğanın korunmasına karşı duyarlı davranışlar sergilemelidir.”*

Ö9: *“Öğrencilerin gerçek hayatta nelerle karşılaşabileceğini öğrenmesi gerekir. Ortama bir an önce ayak uydurmayın öğrenmeli seri kararlar almayı öğrenmeli. Çaresizce kalmamalı. Bu nedenle uyum sağlamasına yönelik becerileri geliştirmesi gereklidir.”*

Ö10: *“İnsanlar, yerler çevreler alanında bireylere aktarılması düşünülen beceriler; yaşadığı çevrenin yeryüzü şekillerini harita üzerinde açıklayabilmesi, Türkiye’nin iklim ve bitki örtüsünü harita üzerinde gösterebilmesi, Türkiye’nin nüfus dağılışımdan hareketle Türkiye’nin demografik özelliklerini yorumlayabilmesidir.”*

Ö20 ise: *“Günümüz teknolojisinde ki gelişmeler neticesinde bütün dünyayla iletişim kurulabilmekte, bu nedenle insanlar birbirlerinden etkilenmektedir. Bu öğrenme alanı sayesinde öğrencilere; araştırma, çevre okuryazarlığı, değişim sürekliliği algılama, gözlem, harita okuryazarlığı, konum analizi zaman kronolojiyi algılama ve mekânı algılama becerileri kazandırılmaya çalışılmaktadır.”*

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin belirttikleri görüşlerden de anlaşılacağı üzere katılımcıların neredeyse hepsi harita okuryazarlığı becerisine vurgu yapmıştır. Harita okuryazarlığı, kişiye düzlem üzerine belirli ölçeklerle çizilmiş olan şekillerin anlamlandırma ve kullanma yetkinliği, şema oluşturma ve mekânsal algılama becerisi kazandırması açısından katkı sağlamaktadır. Bu doğrultuda harita okuryazarlığı kişinin kültürel ve doğal değerleri kavramasını

kolaylaştırmaktadır. Tüm bunlar nedeniyle harita okuryazarlığı çevre eğitiminde öğretilmesi gereken en önemli becerilerden biri olarak görülmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerin yanıtlarına bakıldığında en çok değinilen ikinci beceriler çevre okuryazarlığı ve mekânı algılama olmuştur. Çevre okuryazarlığı, bireyin içinde bulunduğu ekosisteme dair algısını geliştirmek ve akabinde kişinin doğa, toplum ve gelecek kuşaklar için sorumlu davranışlar sergilemesi için gereken bilgilerle donatılması açısından çevre ile ilgili konuların öğretiminde kazandırılması gereken en mühim beceriler arasında görülürken mekânı algılama becerisi ise öğrencilerin mekânı gözünde hayal edebilmeleri, mekânla alakalı çizimleri anlamlandırabilmeleri, mekânla ilişkili bilgileri kullanarak çizimler yapabilmeleri ve bir yerin çizilmiş hâli ile aslını karşılaştırabilmeleri, mekanlar arasındaki ilişkiyi anlamaları yetkinliklerini kazanması açısından çevre konularıyla doğrudan ilişkili sayılabilecek bir beceri olarak görülmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yanıtları incelendiğinde en fazla değinilen üçüncü beceri araştırma becerisi olduğu görülmektedir. Araştırma yaşamın her anında her birey için çok önemli bir beceri olduğu gibi çevre eğitimi alanında da çevre ile ilgili doğru bilgiye ulaşmak adına oldukça önem teşkil eden becerilerden biri olması nedeniyle İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında kazandırılması hedeflenen beceriler arasında olduğu belirtilmiştir.

Araştırmada en fazla üzerinde durulan dördüncü beceri konum analizi becerisi olmuştur. Çevre ile ilgili konuları öğretirken öğrenciye konum analizi becerisi kazandırılması durumunda, bir yerin konumunu koordinatlarıyla, doğal ya da teknolojik araçlarla belirleyebilmesi, yönünü bulabilme yetkinliği ve çevresini doğru bir şekilde kavraması, bulunduğu konumu dünya üzerinde belirtmesi konularında yetkinlik kazanmış olacağı için Çevre eğitimi ile konum analizi becerisi kazandırılması bazı katılımcılar tarafından oldukça önemli bulunmuştur.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vurguladığı beşinci beceriler ise değişim ve sürekliliği algılama ile gözlem olmuştur. Çevre ile ilgili konularda değişim ve sürekliliği algılamak becerisi ile birey geçmişteki olayların günümüze etkisini görerek, günümüzdeki yaşantımızın da geleceği nasıl etkileyeceği konusunda çıkarım yapabilir. Böylelikle geleceğe hem kültürel hem de doğal çevre açısından

güzel bir miras bırakmak adına daha duyarlı davranışlar sergileyebilir. Kişilerin farkında olmadan sahip olduğu gözlem becerisi, çevre konularının öğretiminde öğrencilere doğayı gözlemleyerek doğanın ihtiyaçlarını anlayabilme, doğayı incitmeden doğadan verim alabilme ve sosyal kültürel çevresini gözlemleyerek geçmişini anlama ve toplumsal hayata uyum sağlayabilme olgunluğu kazandırılır. Bu sebeplerden ötürü katılımcılar tarafından bu iki beceri çevre konularında kazandırılması düşünülen beceriler arasında yer almıştır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yanıtları incelendiğinde en fazla dile getirilen altıncı beceriler problem çözme ve sosyal katılım olmuştur. Problem çözme becerisi bireyin hayatının her alanında büyük önem teşkil eden bir beceri olduğu gibi çevre eğitimi açısından da önemlidir. Günümüzde hızla değişen dünya birçok çevre sorununu beraberinde getirmektedir bu nedenle çevrenin karşılaştığı bu sorunların çözümünde problem çözme becerisi geliştirmek hem günümüz doğa sorunlarını indirmek açısından hem de gelecek nesillerle temiz çevre bırakma açısından değerlidir. Sosyal katılım, eğitimde deneyim bakımından oldukça etkilidir. Öğrencilerin çevresini tanıması için doğa yürüyüşleri, tarihini ve kültürünü tanıması için müze, antik kent gibi mekânlara geziler düzenlenmesi, doğayı koruma bilinci kazandırmak için ağaç dikme, çöp toplama gibi faaliyetler düzenlenmesi vs. öğrencilerin hem sosyal katılım becerilerini geliştirmekte hem de deneyimle öğretim sağladığı için kalıcı öğrenmeyi desteklemektedir. Bu nedenle öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda İnsanlar, Yerler, Çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuların öğretiminde kazandırılması düşünülen beceriler arasında yer almıştır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yanıtları incelendiğinde en fazla üzerinde durulan yedinci cevaplar girişimcilik, iletişim, karar verme, tablo-grafik ve diyagram çizme ve yorumlama ile zaman ve kronolojiyi algılama olmuştur. Girişimcilik becerisi kazandırılan öğrenciler karşısına çıkan fırsatların farkında olur ve onlardan yararlanmasını bilir. Böylece bireyler hem kendi geleceğini teminat altına almayı öğrenir hem de yaşadığı coğrafyanın gelişimine katkıda bulunabilir. Girişimcilik becerisine sahip kişiler aynı zamanda hem doğal hem de kültürel çevresini korumak adına faaliyetler düzenleyebilir. İnsanların birbirlerini doğru anlaması için iletişim becerisi önemlidir. İletişim becerisini kullanarak insanlar birbirlerini doğal ve kültürel çevreyi korumaya, gelecek nesillere aktarmaya teşvik edebilir. Ayrıca kültürel çevre açısından gelecek kuşaklara

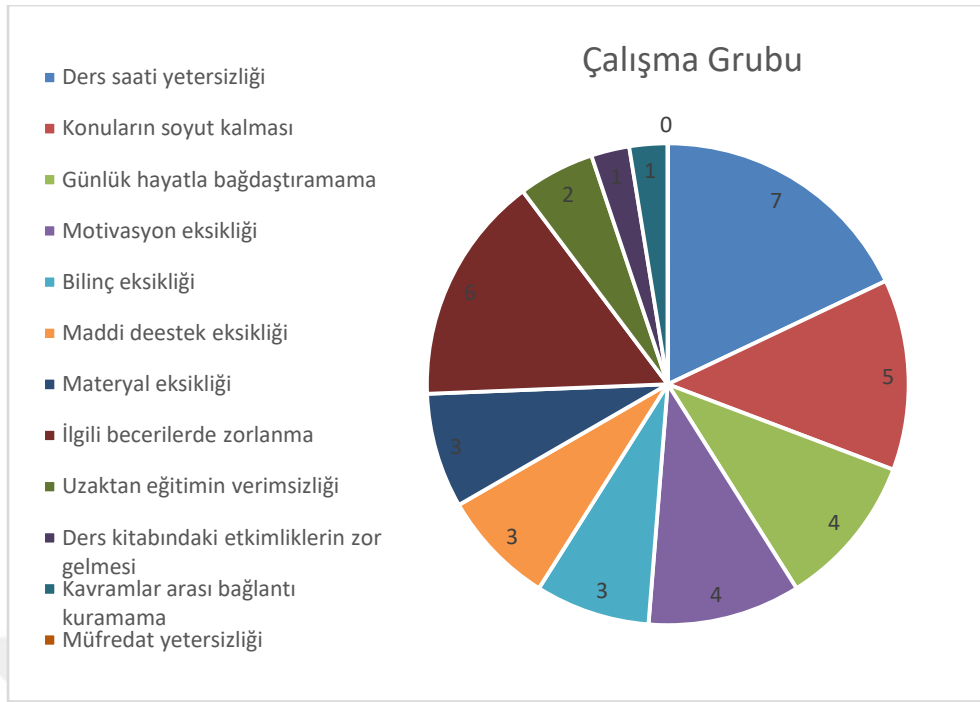
kültürel miras aktarımında da iletişim becerisi kullanılması etkili olabilir. Karar verme beceri ise öğrencilere çevreye karşı davranışlarına yönelik kararlarını olumlu yönde verilmesi aşılabilmesi açısından kazandırılması önem teşkil eden bir beceridir. Kazandırılması düşünülen bir diğer beceri ise tablo–grafik ve diyagram çizme ve yorumlama becerisiyle, sosyal bilgiler dersinde çevre konularında veya diğer konularda sıklıkla yer alan tablo, grafik ve diyagramlar ile göç, nüfus, ekonomik faaliyetler, iklim gibi birçok konu şekle dökülerek daha hızlı öğrenmeyi desteklemektedir. Geçmişten günümüze değişime uğrayan kültürel ve doğal çevrede ne gibi değişiklikler olduğunu anlayabilmek, geçmiş ve günümüz arasında çıkarım yapabilmek ve hatta günümüzdeki olayların geleceğe nasıl yön vereceği konusunda çıkarımlarda bulunmak için sosyal bilgiler dersinde zaman ve kronolojiyi algılama becerisi kazandırılmaya çalışılır. Bu beceri ile çocuklarda doğru bir zaman algısı gelişir ve böylelikle tarihsel süreç boyunca çevrenin değişimini analiz edebilir. Tüm bu nedenler sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin bazıları İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında öğrencilere kazandırılması düşünülen beceriler arasında bu becerilere de yer vermişlerdir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yanıtları incelendiğinde en az değinilen beceriler ise işbirliği ve öz denetim olmuştur. İşbirliği becerisi her alanda önemli olduğu gibi aynı çevrede yaşayan insanlar arasında da doğal ve kültürel çevresinin korunması ve sürdürülebilirliği açısından oldukça önemli olduğu için çevre eğitiminde öğrencilere aktarılması gereken bir beceri olarak düşünülmüştür. Son olarak öz denetim becerisinde kişi çevreye karşı olan davranışlarında öz denetim becerisini kullanarak çevreye karşı zararlı faaliyetlerini engelleyebilir ve faydalı davranışlar sergileyebilir. Bu nedenlerle çevre eğitiminde öğrencilere öz denetim becerisi kazandırmak önemli bir ayrıntı olduğu için araştırmaya katılan bir öğretmenimiz çevre konularının öğretiminde bu beceriyi kazandırmanın gerekliliği vurgulamıştır.

4.3. “İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER ÖĞRENME ALANINDA ÇEVRE İLE İLGİLİ KONULARI ANLATIRKEN DERS İÇİ YAŞANAN SIKINTILARDAN BAHSEDER MİSİNİZ?” SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR

Tablo 3: Çevre ile ilgili konuları anlatırken ders içi yaşanan sıkıntılara ilişkin kodlar

Kodlar	Çalışma Grubu
Ders saati yetersizliği	Ö4, Ö11, Ö15,Ö17, Ö18, Ö19, Ö20
Konuların soyut kalması	Ö4, Ö6, Ö7, Ö15, Ö18
Günlükhayatlabagdaştıramama	Ö1, Ö3, Ö6, Ö15
Motivasyon eksikliği	Ö15, Ö16, Ö18, Ö20
Bilinç eksikliği	Ö1, Ö5, Ö13
Maddi destek yetersizliği	Ö9, Ö11, Ö17
Materyal eksikliği	Ö4, Ö8, Ö11
Harita okuryazarlığı becerisinde zorlanma	Ö3, Ö10
Konum analizi becerisinde zorlanma	Ö3, Ö14
Tablo, grafik ve diyagram çizme yorumlama becerisinde zorlanma	Ö2, Ö3
Uzaktan eğitimin verimsizliği	Ö9, Ö12
Ders kitabındaki etkinliklerin zor gelmesi	Ö15,
Kavramlar arasında bağlantı kuramama	Ö1
Müfredat yetersizliği	Ö13

Grafik 3. Çevre ile İlgili Konuları Anlatırken Ders İçi Yaşanan Sıkıntılara İlişkin Kodların Dağılışı

Tablo 3’te ve Grafik 3’te görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin analizi sonucunda “İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında çevreyle ilişkili konuları anlatırken ders içi yaşanan sıkıntılardan bahseder misiniz?” sorusunda sırasıyla Ders saati yetersizliği (7), Konuların soyut kalması (5), Günlük hayatla bağdaştıramama (4), Motivasyon eksikliği (4), Bilinç eksikliği (3), Maddi destek yetersizliği(3), Materyal eksikliği(3), Harita okuryazarlığı becerisinde zorlanma(2), Konum analizi becerisinde zorlanma (2),Tablo, grafik ve diyagram çizme yorumlama becerisinde zorlanma(2), Uzaktan eğitimin verimsizliği (2), Ders kitabındaki etkinliklerin zor gelmesi(1), Kavramlar arasında bağlantı kuramama(1), Müfredat yetersizliği (1) kodlarına ulaşılmıştır.Araştırmaya katılan öğretmenlerin çevreyle ilişkili konuları anlatırken ders içinde yaşanan sıkıntılara dair doğrudan alıntılarının bazıları aşağıda verilmiştir:

Ö4: “Kazanımların kazandırılması için verilen ders saati sayısının yetersiz olması, anlatılan konuların soyut şekilde kalması, imkânların yetersiz olmasından ve zamanın dar olmasından dolayı çevre gezilerinin yapılamaması, okullardaki ders araç gereç yetersizliği özellikle yaşadığımız çevre ile ilgili somut materyallerin olmaması yaşanan sıkıntılardır.”

Ö18: “Ders saati yetersiz kalıyor, bazı konular öğrencilere çok soyut geliyor bu konuları somut hale getirmek uygulama yapmamız lazım fakat ders saati yeterli olmuyor, uygulama olmadan tam öğrenme olmadığı için öğrencilerde motivasyon eksikliği yaşıyor.”

Ö15: “Bazı konuların öğrencilere soyut gelmesi, kavramakta zorluk çekmeleri, çevreyle etkileşim içinde olmalarına rağmen konuları günlük hayatla ilişkilendirmekte zorlanmaları ve örnek verememeleri, ders saatinin yetersizliği, öğrencilerdeki motivasyon eksikliği, ders kitabındaki etkinliklerin öğrencilere zor gelmesi yaşanan sıkıntılardır.”

Ö3: “Daha çok harita okuma ve yorumlama becerilerinde öğrencilerimin yetersiz kaldığı, dünya üzerinde herhangi bir ülkeyi hem matematik hem özel konum olarak açıklamakta ve algılamakta zorlandıklarını ve tablo grafik yorumlayamayıp günlük hayat ile bağdaştırmada sıkıntı çektiklerini düşünüyorum.”

Ö11: “Materyal eksikliği, öğrencilerin dikkatini çekememe ve yaparak yaşayarak anlatamama en büyük sıkıntı oluyor. Y yaparak yaşayarak anlatmak için bazen konuları yerinde işlemek daha uygun oluyor ama bunun için kültürel ve doğal çevremizi anlatırken öğrencilerle gezi yapabilmemiz için gerek zaman yönünden gerekse maddi açıdan yetersizlikler olduğundan gerçekleştirilemiyor.”

Ö12: “Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerle gezi ve gözlem yapamamak yaşanan sıkıntılardır. Bu da konuyu yeterince kavrayamamalarına neden olmuştur.”

Ö13: “Öğrenci duyarsızlığı, müfredatın yüzeysel kalması gibi nedenlerden dolayı tam olarak konunun kavranmasında sıkıntı yaşanmaktadır.”

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre ile ilgili konular işlenirken ders içi yaşanan sorunlarına görüşleri incelendiğinde en fazla sıkıntı olan konunun ders saati yetersizliği olduğu tespit edilmiştir. Ders saati, bir konunun öğrencilere tam olarak etkili bir şekilde aktarılması adına oldukça önem teşkil eden bir unsurdur. Dersin teorik anlatımının akabinde konuyla ilgili çeşitli etkinlikler yapılması o konunun pekiştirilmesine katkı sağlamaktadır. Özellikle derste çevre ile iç içe olunması gereken çevre eğitimi ile ilgili konularda ders saatinin hem teorik hem de uygulama ile öğretilmesi o konuların daha iyi kavranması ve kalıcı olmasını sağlayacaktır. Fakat araştırmaya katılan sosyal

bilgiler öğretmenlerinin birçoğu konunun etkinliklerle zenginleştirilmesi bakımından yeterli sürelerinin olmamasından yakınmaktadırlar.

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre ile ilgili konular işlenirken ders içi yaşanan sorunlara ilişkin görüşleri doğrultusunda en fazla sıkıntı yaşanan ikinci bulgu konuların soyut kalması olmuştur. Soyut olan bir konu anlaşılması ve kavranması bakımından zor olduğu için çalışmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinden bazıları kimi öğrenciler tarafından çevre ile ilgili bazı kavramların anlaşılmasının güç olduğunu belirterek derste etkili öğretim yapamadıklarını belirtmişlerdir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine yönelik ders içinde en çok yaşanan üçüncü sıkıntı öğrencilerin öğrendikleri bilgileri günlük hayatla bağdaştıramamaları olmuştur. Çevre ile ilgili konularda geçen ekoloji, kültürel çevre gibi kavramların soyutluğu nedeniyle öğrenciler bu gibi kavramları günlük hayatın içine yerleştirmekte zorluk yaşamaktadırlar. Bu da konuya karşı ilgiyi düşürmekte ve öğrenimi verimsiz kılmaktadır. Bu sorunun önüne geçebilmek için çevre ile ilgili konuları sınıf dışı ortamlarda konuyla alakalı mekânlarda yürütmenin etkili olacağı sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından vurgulanmıştır.

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenleri diğer bir sorun olarak öğrencilerin motivasyonlarının eksik olduğu konusu üzerinde durmuşlardır. Öğretmenler çevre konularında öğrencilere bazı kavramların soyut gelmesi, konuların sınıf ortamıyla sınırlı kalması ve bu nedenle öğrencilerin konuları günlük hayatla bağdaştıramadığı için motive olmakta zorlandıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerden bazıları başka bir sorun olarak bilinç eksikliğinden bahsetmişlerdir. Çevre ile ilgili konular işlenirken öğrencilerin çevrenin korunmasına yönelik bilgilerinin yeterli olmamasından konunun hayatta ne işimize yarayacak diye düşünmelerinin bu soruna örnek olabileceği düşünülmektedir.

Üzerinde durulan diğer sorunlar ise maddi destek yetersizliği ve materyal eksikliği olmuştur. Araştırmaya katılan öğretmenlerimiz çevre ile ilgili konuları gerekli mekânları ziyaret ederek öğrenmenin faydalı olacağı fakat maddi imkânsızlıklar neticesinde bu tarz etkinlikleri yeterli düzeyde gerçekleştiremediklerini ifade etmişlerdir. Bu da eğitim için ayrılan bütçenin

yetersizliğine vurgu yapmaktadır. Materyal eksikliği sorunda ise öğretmenler çevre ile ilgili konuları işlerken soyut olan konularda yeterli düzeyde materyale sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Çevre ile ilgili konuların içeriğindeki soyut kavramları somut hale getirilip anlatımı kolaylaştırmak adına materyal kullanımı bu konuda önem teşkil etmektedir. Fakat okullarda materyallerin yetersiz olması nedeniyle sorun teşkil ettiği belirtilmektedir.

Öğrencilerin tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, harita okuryazarlığı ile konum analizi becerilerinde zorlanmaları katılımcı öğretmenler tarafından diğer bir sorun olarak görülmüştür. Bu nedenle öğrencilerin İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında özellikle yaşadığı yeri konumlandırma, diğer yerler arasında ki mesafeyi algılayabilme gibi özellikleri kazanması için harita okuryazarlığı becerisine ihtiyaç duydukları belirtilmiştir. Bu becerinin yeteri kadar kavranamaması öğretmenler tarafından sorun olarak görülmektedir. Bu beceri ile yakından ilişkili olan diğer bir beceri ise konum analizi becerisidir. Konum analizi becerisi İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında çevreyle alakalı konuları işlerken çokça başvurulana bir beceridir ve bu becerinin eksikliği yine konuları öğretirken tam anlamıyla kavranmamasına neden olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin tablo, grafik, diyagram çizme ve yorumlayabilme becerisini tam olarak kazanamaması konunun işleyişinde zaman açısından zorluk yaşattığı ifade edilmiştir.

Araştırmaya katılan bazı sosyal bilgiler öğretmenleri günümüzde içinde bulunulan salgın nedeniyle eğitimi uzaktan yürütmenin zorluğuna değinmişlerdir. Uzaktan çevrimiçi şekilde yürütülen eğitimin sosyal bilgiler dersinde diğer öğrenme alanlarında da olduğu gibi İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında çevre ile ilişkili konuların öğretilmesinde de güçlük çekildiğini belirtmişlerdir. Sınıf ortamında bile ders saati yetersizliği, soyut kavramların anlaşılabilmesi gibi bazı sorunlar ile karşılaşmalarının yanı sıra birde pandemi dönemi çevrim içi eğitim vermek zorunda kaldıkları için bu konuda zorluklar yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

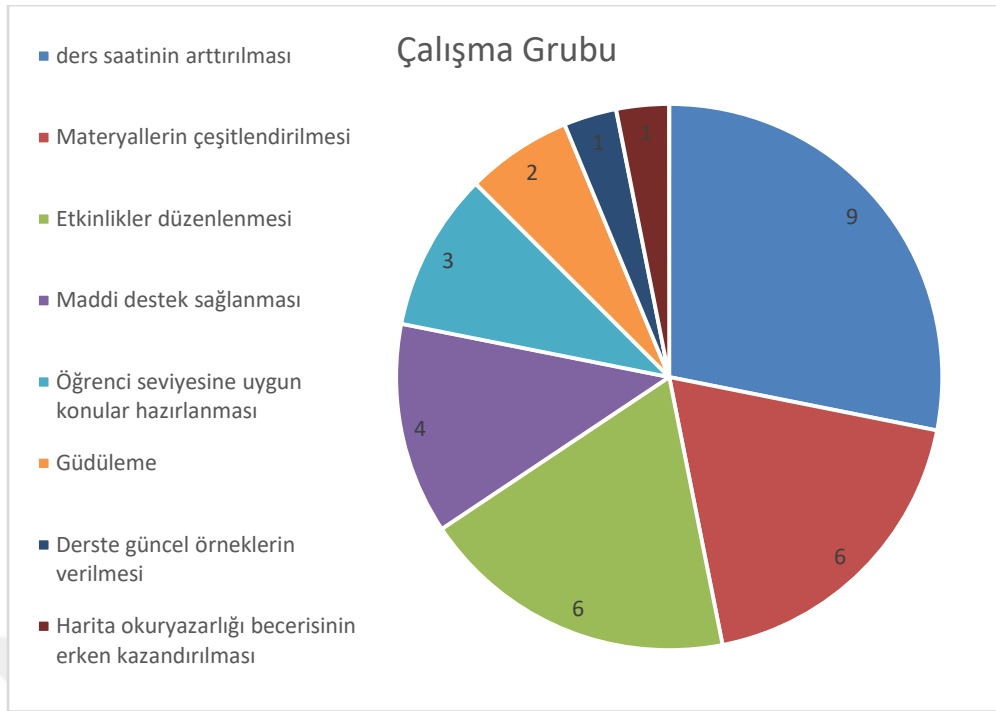
Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin en az değindiği konular ise, ders kitabındaki etkinliklerin öğrencilere zor gelmesi, öğrencilerin kavramlar arasında bağlantı kuramaması, müfredatın yetersiz kalışı gibi sorunlardır. Bir sosyal bilgiler öğretmeni tarafından ders kitabındaki çevre ile ilgili konularda etkinliklerin öğrencilerin seviyelerini aştığı için öğrencilerin

etkinliklerde yeterli düzeyde başarı gösterememeleri belirtilirken, diğer bir sosyal bilgiler öğretmeni ise iklim ve bitki örtüsü gibi kavramlar arasında öğrencilerin bağlantı kuramamasını ifade etmiştir. Son olarak bir başka öğretmen ise tarafından sosyal bilgiler dersinde çevreyle ilgili konularda müfredatı yetersiz bulunduğu ve müfredat içeriğinin zenginleştirilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu nedenle müfredat konusunda öğretmenler arasında net bir görüş birliği bulunmamaktadır.

4.4. “İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER ÖĞRENME ALANINDA ÇEVRE İLE İLGİLİ KONULAR ANLATILIRKEN YAŞANAN SIKINTILARA İLİŞKİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİNİZ NELERDİR?” SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR

Tablo 4: Çevre ile ilgili konuları anlatırken ders içi yaşanan sıkıntıların çözümüne ilişkin kodlar

Kodlar	Çalışma Grubu
Ders saatinin arttırılması	Ö4, Ö9, Ö11, Ö12, Ö14, Ö15, Ö17, Ö18, Ö20
Ders içi materyallerin çeşitlendirilmesi	Ö3, Ö4, Ö6, Ö10, Ö13, Ö14, Ö19
Etkinliklerin düzenlenmesi	Ö4, Ö7, Ö8, Ö12, Ö17, Ö20
Maddi destek sağlanması	Ö7, Ö9, Ö17, Ö20
Konuların öğrenci seviyesine uygun hazırlanması	Ö2, Ö15, Ö18
Güdüleme	Ö1, Ö16
Derste güncel örneklerin verilmesi	Ö5
Harita okuryazarlık becerisinin erken kazandırılması	Ö3

Grafik 4. Çevre İle İlgili Konuları Anlatırken Ders İçi Yaşanan Sıkıntıların Çözümüne İlişkin Kodların Dağılışı

Tablo 4’te ve Grafik 4’te görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin analizi sonucunda “İnsanlar, Yerler, Çevreler öğrenme alanında çevrekonularını anlatırken yaşanan sıkıntılara ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?” sorusunda sırasıyla Ders saatinin arttırılması (9), Ders içi materyallerin çeşitlendirilmesi (7), Etkinliklerin düzenlenmesi (6), Maddi destek sağlanması (4), Konuların öğrenci seviyesine uygun hazırlanması (3), Güdüleme (2), Derste güncel örneklerin verilmesi (1), Harita okuryazarlık becerisinin kazandırılması (1) kodlarına ulaşılmıştır. Görüşmeye katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre ile ilgili konuları anlatırken ders içi yaşanan sıkıntılara ilişkin çözüm önerilerinedair bazı yanıtları şunlardır:

Ö4: “...Kazanımlar için verilen ders saati sayıları artırılabilir. Kazanımların kalıcı olması için somuttan soyuta örnekler verilebilir. Yakından uzağa ilkesi gereği yaşadığımız yerde çevre gezisi düzenlenebilir öğrenciler görerek yaşayarak öğrenir. Özellikle yaşadığımız yerle ilgili somut materyaller geliştirilebilir.”

Ö14: “Bu konuların anlatım süresin daha uzun tutulması lazım ve bunun için ders saati artırılmalıdır ve bu konuların mümkün olduğunca çeşitli somut materyallerle ve videolar ile öğretilmesi gerekmektedir.”

Ö19 ise: *“Teknolojiden faydalanılarak çeşitli görsel materyal kullanımı artırılmalı. Örneğin, bilgisayarda googleearth kullanımı, harita, tepegöz, slayt vb. kullanımı...”*

Ö7: *“Öğrencilerin somut yaşantılar kazanması için etkinlikler planlanmalıdır. Bunu içinde politika yapıcılar tarafından zaman ve maddi imkân sağlanmalıdır.”*

Ö8: *“Çevresinde dönen toplumsal, kültürel, ekonomik gelişmelere duyarlı birey olması. Yaşadığı çevrenin en belirgin özelliklerini anlatan sınıf etkinlikleri yapmak. Sınıf ve okul gezileri ile çevresine duyarlı öğrenciler olması için kültürel tanıtım amacıyla tarihi ve kültürel mekânlara geziler düzenlemek faydalı olacaktır.”*

Ö17: *“Uygulama yapabileceğimiz imkân ve zaman sunulmalı, geziler, ekim- dikim faaliyetlerine olanak tanınmalı. Hem doğaya hem de eğitime katkısı olacağı için ekim- dikim etkinlikleri yapılmalı.”*

Ö5: *“İklimin önemi, doğal afetler, çevresorunları, yerleşim faktörleri konusundaki güncel örneklerle farkındalık sağlanabilir. Güncel örnekler öğrencilerde daha kalıcı öğrenme imkanı sunuyor.”*

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevreye dair konuların öğretiminde yaşanan sıkıntılara çözüm önerisi olarak verdiği cevaplarda en fazla ders saatinin artırılması önerilmiştir. Sosyal bilgiler dersinin haftalık bazda az bulunan ders saatinin işlenen konuyu çeşitli etkinliklerle pekiştirerek konuyu havada kalmaktan kurtarıp, öğrenciler tarafından iyi bir şekilde algılanıp öğrenilmesi için artırılması gerektiği katılımcılar tarafından fazlaca vurgulanmıştır.

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin ikinci olarak en fazla verdiği yanıtlar ders içi materyallerinin çeşitlendirilmesi ve etkinlikler düzenlenmesi olmuştur. Çevre ile ilgili konularda sıklıkla soyut kavramlarla karşılaşıldığı için meslektaşlarına konunun anlatımında çeşitli materyaller kullanılarak somut halde öğrencilerin anlamasını kolaylaştırmak için materyal kullanımının önemi vurgulanmıştır. Materyal kullanımına ek olarak en etkili yöntem ise öğrencilerin sınıf dışında ilgili konuları yerinde öğrenmesinin konuya ilişkin bilgilerin daha kolay kavrandığı ve kalıcı öğrenme sağladığı için bazı

konuların düzenlenen etkinlikler vasıtasıyla öğretilmesi ve bunun için ilgili kurumlarca destek sağlanması konusunda önerilerde bulunulmuştur.

Üçüncü olarak en fazla öneri sunulan konu ise maddi destek sağlanmasıdır. Çevre ile ilişkili konuların etkinliklerle daha etkili öğretilmesi konusunda belirtilen görüşlere ek olarak bazı katılımcılar bu etkinliklerin düzenlenebilmesi için devlet tarafından maddi açıdan imkânda sağlanması gerektiğini belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenleri ders içeriğinin öğrenci düzeyine indirgenerek kolay anlaşılır şekilde hazırlanması gerektiğini belirtmiştir. Çevre ile ilgili konularda soyut kavramların varlığından bahseden katılımcılar öğrencinin bu konuları kavramasını zorlaştırdığını ders içi yaşanan sıkıntılar sorusunda belirtmişlerdi. Bu sorunu çözümü için de bazı öğretmenler konuların daha somut hale getirilerek öğrenci seviyesine indirgenmesi üzerinde durmuşlardır.

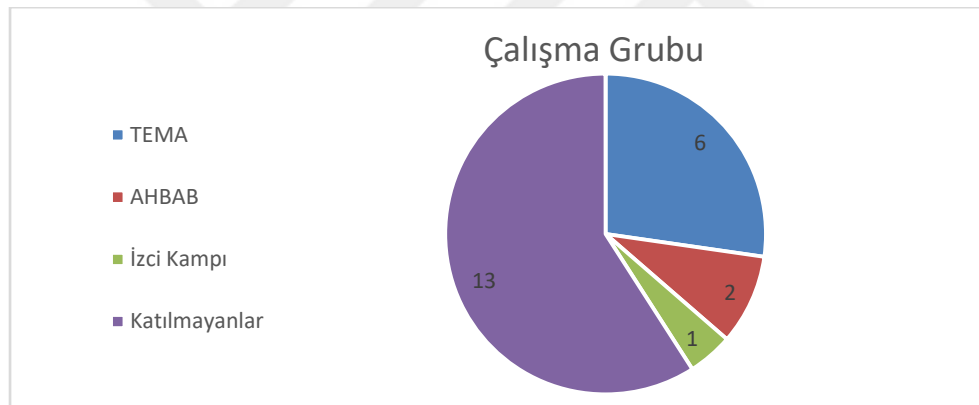
Konuların öğrenci düzeyine uygun hazırlanması önerilerinden sonra en çok önerilen konu güdüleme olmuştur. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenleri öğrencilerin konuya ilgisini çekebilmek için öncelikle gerek konunun öneminden bahsedip derse karşı ilgi duymalarını sağlamak gerekse ödül yöntemine başvurarak öğrencileri derse isteklendirmek adına önerilerde bulunarak kendilerinin bu şekilde davrandığını belirterek diğer meslektaşlarına da bunu tavsiye etmişlerdir.

Son olarak en az önerilen konular ise derste çevre ile ilgili konularda güncel örnekler vermek ve harita okuryazarlığı becerisinin ilkökul itibari ile kazandırılması gerektiği üzerinedir. Derste öğrencilere konu ile ilgili gündemden örnekler vermenin öğrencilerin derse aktif katılmalarını teşvik ettiği belirtilerek güncel örneklerle ders işlenmesi önerilmiştir. Diğer bir öneride ise harita okuryazarlığı becerisinin ilkökul çağında öğrencilere kazandırılmaya başlanması gerektiği yönündedir. Böylelikle çevre ile ilgili konuların öğretiminin daha verimli ve hızlı şekilde ilerleyeceği ifade edilmiştir.

4.5. “ÇEVRE İLE İLGİLİ KONULARI ÖĞRETİRKEN İLGİLİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ FAALİYETLERİNE KATILIMLARINIZ HAKKINDA BİLGİ VERİR MİSİNİZ?” SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR

Tablo 5: Çevre ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılımlara ilişkin kodlar

Kodlar	Çalışma Grubu
Katılanlar	Ö2, Ö3, Ö8, Ö9, Ö12, Ö14, Ö20
-TEMA	Ö2, Ö3, Ö8, Ö12, Ö14, Ö20
-AHBAP	Ö2, Ö3
-İZCİ KAMPI	Ö9
Katılmayanlar	Ö1, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö10, Ö11, Ö13, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19

Grafik 5. Çevre ile ilgili Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine Katılımlarının Dağılışı

Tablo 5’te ve Grafik 5’te görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin analizi sonucunda “Çevre ile ilgili konuları öğretirken ilgili sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılımlarınız hakkında bilgi verir misiniz?” sorusunda sivil toplum kuruluşu faaliyetlerine katılanlar (7) ve katılmayanlar (13) olarak iki ana gruba ayrılmıştır. Sivil toplum kuruluşlarını faaliyetine katılım sağlayanlar ise TEMA (6), AHBAP (2) ve İZCİ KAMPI (1) olmak üzere üç alt grupta kodlanmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin çevre ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılımlarına ilişkin bazı doğrudan alıntılar şu şekildedir:

Ö2: “Ben öğrencilerimi 2018 yılında TEMA Vakfının Uşak’ın Ulubey ilçesindeki ağaç dikme etkinliğine götürmüştüm. Orada öğrencilerimle birlikte ağaç dikmiştik. Ve yine öğrencilerimi TEMA Vakfının Karaağaç Gölü çevresindeki çöp toplama etkinliğine götürüp oradaki çöpleri toplamıştık. Öğrencilerimin çevre temizliğine duyarlılığını arttıran etkinliklerdi bunlar. AHBAP Derneğinin Atapark’taki kedi maması dağıtma etkinliğine de öğrencilerimi götürmüştüm. Kışın soğukta yiyecek içecek bulamayan sokak hayvanlarına bir nebze olsa yardımımız dokunmuştu. Onlara mama ve su bırakmıştık. Yine sokak hayvanlarını kışın soğuktan korumak amacıyla gerçekleştirilen kedi evi yapma etkinliğine götürmüştüm öğrencilerimi. Hem el becerileri gelişmişti hem de çevrelerinde yaşayan hayvanlara karşı duyarlılıkları gelişmişti.”

Ö12: “Daha önceden TEMA ile işbirliği yaparak öğrencilerimle ağaçlandırma çalışmalarına katılabiliyorduk ve öğrenciler doğal çevremizin önemini kavrayabiliyordu. Pandemi nedeniyle şu an böyle bir durum ne yazık ki söz konusu değil”

Ö14: “Katılım sağlıyoruz. Tema vakfının okullar ile birlikte yaptığı ve ayrı kategorilerde düzenlediği çevre program projeleri okullarda bu konuların öğretiminde somut destek sağlamaktadır.”

Ö9: “Kesinlikle onların deneyimlerinden mutlaka yararlanılmalıdır. Sadece STK’lar değil gidilecek çevrenin güvenliği için mülki amirlerden de destek alınmalı. Mesela biz daha önceki yıllarda gittiğimiz izcilik kamplarında jandarmadan destek almıştık. Sabaha kadar 10 asker bizi beklemişti.”

Ö20: “Sık sık TEMA ve Greenpeace gibi kuruluşların faaliyetlerine örnek veriyorum. Bunun dışında bir defa TEMA ile ağaç dikme etkinliğine katılım şansı bulmuştuk. Etkinlikte öğrenciler doğaya faydalı olarak hoş vakit geçirirken aynı zamanda diktikleri ağaçların doğa için önemi hakkında konuşarak bu önemi etkili şekilde kavramalarını sağlamıştık.”

Ö15: “Etkin katılım sağlayamıyoruz ama çevre ile ilgili sivil toplum kuruluşlarına örnekler vererek çalışmalarını hakkında internet sitelerine girip öğrencilerle birlikte bilgi alıyoruz.”

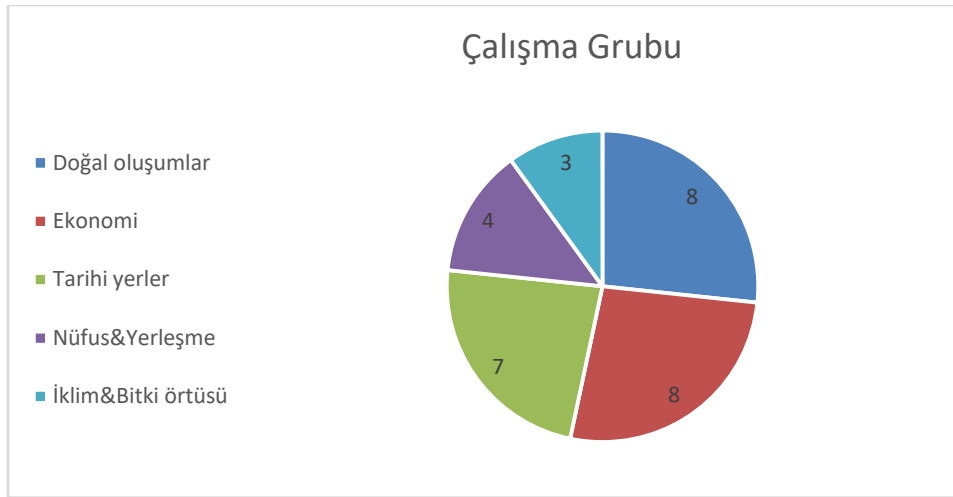
Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre konusuyla alakalı sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılımlarına ilişkin görüşlerinin alındığı soruda verilen yanıtlar katılanlar ve katılmayanlar olarak iki gruba

ayrılmaktadır. Çevre ile ilgili konuları öğretirken sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılım gösteren öğretmenlerin birçoğu TEMA tarafından düzenlenen ağaç dikme etkinliklerine ve doğada çöp toplama faaliyetlerine katıldıklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan bazı öğretmenler tarafından TEMA'nın bu etkinliklerinde öğrenciler ağaç dikmenin çevre sürdürülebilirliği açısından önemini kavrarken doğada hoş vakit geçirerek doğanın korunması ve kirletilmemesi hakkında bilgi sahibi olduklarını ifade etmiştir. İkinci olarak belirtilen dernek ise AHBAP derneği olmuştur. AHBAP derneği ile de hayvanlara yardım etkinliklerine katılan öğrencilerin doğada yaşayan hayvanların korunması, gerektiğinde onlara yardım edilmesi gibi duyarlılık bilinci kazandıkları belirtilmiştir. Bir öğretmen ise öğrencileriyle izci kampına katılımından bahsetmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenler tarafından çevre ile ilgili konuları öğretirken ilgili sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine aktif olarak katılmayanların birçoğu da derslerinde sivil toplum kuruluşlarına örnek vererek değindiklerini belirtmişlerdir.

4.6. “İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER ÖĞRENME ALANINDA ÇEVRE İLE İLGİLİ KONULARI ANLATIRKEN UŞAK İLİ ÜZERİNDEN ÖRNEKLER VERİP VERMEDİĞİNİZİ NEDENLERİYLE BAHSEDER MİSİNİZ?” SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR

Tablo 6: Çevre ile ilgili konuları anlatırken Uşak ili üzerinden verilen örneklerle ilişkin kodlar

Kodlar	Çalışma Grubu
Doğal oluşumlar	Ö1, Ö4, Ö6, Ö8, Ö9, Ö11, Ö13, Ö15, Ö16, Ö18
Ekonomi (Fabrikalar, Tarım vb.)	Ö1, Ö7, Ö8, Ö10, Ö14, Ö15, Ö17, Ö18
Tarihi yerler	Ö4, Ö6, Ö7, Ö9, Ö15, Ö16, Ö18, Ö20
Nüfus & Yerleşme	Ö2, Ö3, Ö5, Ö8, Ö10, Ö12, Ö15, Ö19
İklim & Bitki örtüsü	Ö7, Ö10, Ö14

Grafik 6. Çevre ile İlgili Konuları Anlatırken Uşak İli Üzerinden Verilen Örneklerin Dağılışı

Tablo 6’da ve Grafik 6’da görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin analizi sonucunda Uşak ili üzerinden hangi konularda örnek verildiğine ilişkin sırasıyla Doğal oluşumlar(10), Ekonomi (8), Tarihi yerler(8),Nüfus(8) ve İklim & Bitki örtüsü(3)kodlarına ulaşılmıştır.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre ile ilgili konuları anlatırken Uşak ili üzerinden verdikleri örneklerle ilişkin bazı doğrudan alıntılar şu şekildedir:

Ö16: “İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanındaki çevre ile ilgili konuları öğrencilere anlatırken ister istemez Uşak ile ilgili örnekler veriyorum. Çünkü öğrencilerin dikkatini içinde bulunduğu toplum daima çekmektedir. Uşak ile ilgili bilgilerde Uşaklı öğrencilerin ilgisini çekiyor. Bu yüzden bu öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları öğrencilere anlatırken gerek Uşak’ın tarihi eser yapıları (Blaundus antik kent, Sülümenli antik kent) gerek Ulubey Kanyonu gerekse Taşyaran Vadisi gibi doğa harikaları hakkında örnekler ve bilgiler veriyorum. Böylelikle öğrenciler yaşadığı yer hakkında bilgi sahibi olurken aynı zamanda derse karşı da güdülenmiş oluyor.”

Ö1: “Bu öğrenme alanını işlerken elbette Uşak ili üzerinden de örnekler veriyorum. Çünkü konuyu anlatırken yakından uzağa, basitten karmaşığa yaklaşımlarına dikkat ediyorum. Mesela, fabrikalar konusunu anlatırken Uşak şeker fabrikasını örnek veriyorum. Ulubey kanyonları hakkında bilgiler veriyorum. Sonra burada yetiştirilen sebze meyvelerden konuşuyorum. Konu anlatımı bittikten sonra öğrencilerden konu ile ilgili örnekler vermelerini

istiyorum, öğrencilerde önce çevrelerinden örnekler veriyor sonra diğer bölgelerle illerle karşılaştırma yapıyor.”

Ö5: *“Genellikle örneklerimi Türkiye genelindeki güncel olaylardan veriyorum, güncel olaylar daha çok dikkatlerini çekiyor. Uşak ile ilgili örneklerim nüfus ve yerleşim konusuyla sınırlı kalıyor. Bu konuda Uşak’ın nüfus özelliğinden bahsediyorum.”*

Ö14: *“İklim konusunda özellikle Ege bölgesinde olup karasal iklimin hâkim olması konusu anlatılırken ve bu iklim türünde Uşak’ta yetiştirilen ürünlerden bahsediyorum.”*

Ö15: *“Uşak ilinin ikliminden, yeryüzü şekillerinden, nüfus özelliklerinden, ekonomik faaliyetlerinden, doğal ve tarihi varlıklarından örnekler veriyorum çünkü öğrenciler önce yakın çevresini, yaşadığı yerin özelliklerini bilmeli, insan çevre etkileşimini tanımalıdır.”*

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenleri İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında çevre ile ilgili konuları anlatırken Uşak ili üzerinden verdikleri örneklerle ilişkin yanıtlarda ilk olarak en fazla verilen cevap doğal oluşumlar olmuştur. Öğretmenler çevre ile ilgili konuları anlatırken özellikle fiziki çevrede Uşak’taki Taşyaran Vadisi, Ulubey Kanyonları gibi doğal oluşumlar hakkında bilgi verdiklerinden bahsetmişlerdir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından ikinci olarak en fazla verilen cevap ekonomi olmuştur. Çevrenin beşerî özellikleri ile ilgili konuları işlerken ekonomi açısından Uşak Şeker Fabrikası ve Uşak’ta yürütülenbuğday, arpa, mısır, şekerpancarı, tütün gibi tarımsal faaliyetler hakkında örnekler verildiği belirtilmiştir.

Öğretmenlerin verdiği cevaplar doğrultusunda en fazla örnek verilen üçüncü konu tarihi yerler olmuştur. Kültürel çevre ile ilgili konuların öğretiminde Uşak ili üzerinden örnek verilen tarihi yerler Blaundus Antik Kenti, Clandras Köprüsü, Uşak Arkeoloji Müzesi ve Uşak ilinde bulunan tarihi camiler olarak ifade edilmiştir.

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından dördüncü olarak en çok değinilen örnekler Uşak’ın nüfusu üzerine olmuştur. Katılımcılar yakından uzağa ilkesi gereği Uşak’ın nüfusundan örnekler vererek daha sonra bölgenin ve ülkenin nüfusuna doğru ilerlendiği konusundan ve Uşak’ın yerleşim özelliklerinden örnekler verdiklerinden bahsetmişlerdir.

Son olarak araştırmaya katılan   retmenler Uşak'ın iklim ve bitki örtüsü üzerinden örnekler verdiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar iklim ve bitki örtüsü ile ilgili konularını öğretirken öncelikle Uşak'ın iklimi ve bitki örtüsü hakkında bilgi vererek yakından uzağa ilkesini kullandıklarını belirtmişlerdir.

5. BÖLÜM: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1.TARTIŞMA

Araştırmada ulaşılan dersin teorik aktarımı haricinde sınıf dışında etkinlik yapılamaması bulgusu Akcan (2010) tarafından yazılan “*Sosyal Bilgiler Öğretiminde Okul Dışı Çevre Eğitimi Unsurları (Bilecik İli Örneği)*” adlı yüksek lisans tezinin bulguları ile benzerlik göstermektedir. Akcan, bu konuda yaptığı çalışmada ilköğretim sosyal bilgiler dersinin amaçlarının gerçekleştirilmesinde birçok yöntem ve teknik kullanılmasına rağmen bunların uygulandığı alanlar genellikle sınıf ortamlarıyla sınırlı kaldığı sonucuna ulaştığını belirtmiştir. Bizim çalışmamızda da ders saati yetersizliği nedeniyle sınıf dışında öğretim yapılamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Nazan Küçük’ün(2017) ortaya koyduğu “*Ortaokullarda Uygulamalı Çevre Eğitiminin Çevre Bilinci Üzerine Etkisi (Balıkesir Örneği)*” adlı yüksek lisans tez çalışması kapsamındaki projenin amacı ortaokul öğrencilerini Balıkesir’deki geri dönüşüm tesislerine, ambalaj atık toplama tesislerine götürerek buralardaki çalışmaların nasıl gerçekleştiğini uygulamalı olarak öğrenmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışma sonucunda öğrencilerin, çevre konularında duygusal olarak hassas oldukları, ancak çevreyi korumanın gerektirdiği davranışları yerine getirmede yetersiz oldukları sonucuna varmıştır. Ulaştığı bu sonuç araştırmamızdaki, öğrencilerin çevreye yönelik bilinç eksikliği sonucunu destekler niteliktedir.

Bilgin Ünal İbret ve Onur Yılmaz (2019) tarafından kaleme alınan “*Sosyal Bilgilerde Çevre Eğitimi: Lisansüstü Çalışmalara Ait Bir İnceleme*” adlı makale çalışmasının amacı kapsamında Türkiye’de sosyal bilgiler alanında çevre eğitimi konusunda hazırlanan lisansüstü tezler incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda alanda bu konu ile ilgili tezlerin yetersiz olduğu; mevcut tezlerin genellikle yüksek lisans düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Çalışmalar çoğunlukla nicel araştırma yöntemi ile yürütülmüş ve ölçek ve anket uygulamaya dayalı araştırmaların çoğunlukta olduğu saptanmıştır. Bu araştırmanın ulaştığı sonuçlar neticesinde bizim çalışmamızın nitel yöntemle, öğretmenlerden görüş almaya yönelik olması açısından alana bir nebze de olsa katkı sağlayacağı düşüncesini desteklemektedir.

Murat Adıyaman'nın (2021) "*İlkokul ve Ortaokulda Güncel Öğretim Programlarının Çevre Eğitimi Açısından İncelenmesi*" adlı yüksek lisans tezindedoküman analizi tekniği ile hayat bilgisi, fen bilimleri, sosyal bilgiler, çevre eğitimi, şehrimiz derslerinin ders kitapları ve öğretim programları çevre eğitimi açısından incelenmiş ve ulaştığı sonuçlar arasından çevre eğitimi konusu ile ilgili okul dışı etkinliklerin yetersiz olması sonucu bizim ders saati yetersizliği nedeniyle sınıf dışı etkinliklere zaman ayırlamadığı sonucumuzla benzerlik göstermektedir.

Gamze Altınok'un (2021) "Çevre Eğitiminde Sıfır Atık Politikasının Sosyal Bilgiler Dersine Yansıması ve Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde ulaştığı sonuçlar neticesinde sosyal bilgiler ders kitabının görsel ve içerik olarak çeşitlendirilmesi önerisi bizim ulaştığımız ders kitaplarının içeriği gözden geçirilmesi önerisiyle örtüşmektedir. Çevre eğitimiyle ilgili öğretmen görüşlerinin alınması önerisi ise bizim çalışmamızın amacını destekler niteliktedir.

Bu tez daha önce yapılmış çalışmalarla benzerliklere sahip olsa da buaraştırmayı diğer araştırmalardan ayıran özelliksosyal bilgiler derslerinde çevre ile ilgili konuların öğretimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin düşünce ve faaliyetlerini ortaya çıkaran,görüşmeye dayalı, nitel bir çalışma olmasıdır.Araştırmanın alandaki eksikliği giderilmesi hedeflenmiştir.

5.2.SONUÇ

Sosyal bilgiler derslerinde çevre ile ilgili konuların öğretimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini saptamakıçinyürütülen bu araştırmada ulaşılan sonuçlar şu şekildedir:

Sosyal bilgiler dersinde İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında çevreye yönelikkonuları anlatırken öğrencilere kazandırılması düşünülen değerlerin duyarlılık, sorumluluk, vatanseverlik, dayanışma, yardımseverlik, bilimsellik, saygı, sevgi ve tasarruf değerleri olduğu görülmüştür. Öğrenciler duyarlılık değeri ile çevresine karşı hassasiyet, sorumluluk değeri ile çevresinin korunması ve sürdürülebilirliğine yönelik bilinç, vatanseverlik ile bulunduğu coğrafyaya karşı saygı ve sevgi kazanırken dayanışma ve yardımseverlik değerleri ile bireyler arasında bağ oluşturarak yaşadığı doğa ve kültürel çevresine

bağıllık davranışı geliştirir. Bilimsellik değeri ile doğru bilgiye ulaşarak saygı ve sevgi değerleriyle doğal, kültürel ve sosyal çevresini seven ve son olarak tasarruf değeri ile de doğal kaynakları idareli kullanmayı bilen öğrenciler yetişmesine katkı sağlanır. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenleri çevre ile ilgili konuların öğrencilere sağlıklı bir şekilde aktarılmasıyla öğrencilerin ifade edilen bu değerlere sahip olabileceklerini belirtmişlerdir.

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında çevreyle alakalı konuları anlatırken öğrencilere kazandırılması düşünülen becerilerin harita okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı, mekânı algılama, araştırma, konum analizi, değişim ve sürekliliği algılama, gözlem, problem çözme, sosyal katılım, girişimcilik, iletişim, karar verme, tablo, grafik ve diyagram çizme yorumlama, zaman ve kronolojiyi algılama, eleştirel düşünme, empati, kanıt kullanma, işbirliğine öz denetim becerileri olduğu görülmüştür. Öğrenciler harita okuryazarlığı becerisi ile tüm dünyayı ve hangi bölgelerin nelere sahip olduğunu kolaylıkla görüp anlamlandırabilirken çevre okuryazarlığı becerisi ile içinde yer aldığı ekosisteme dair bilgilerle donatılarak çevreye karşı sorumluluk algısı geliştirebilirler. Mekânı algılama becerisi ile öğrenciler bir ortamı hayalinde canlandırabilir, çizebilir, çizimi anlamlandırabilir böylece çevreler arasında ilişki kurabilme kabiliyeti edinebilir. Araştırma becerisiyle çevre adına keşif yapabilir veya problemleri çözebilirlerken konum analizi becerisi kazandırılarak öğrencilere yönünü bulabilme, çevresini algılayabilme yetkinliği aktarılabilir. Değişim ve sürekliliği algılama ve gözlem becerileri ile bireyler geçmiş ve günümüz arasında bağlantı kurup, geleceğe yön verebilirlerken çevresini gözlemleyerek doğanın ihtiyaçlarını karşılayabilir, kültürel çevre bağlamında ise kültürel mirasını öğrenebilir. Problem çözme becerisi ile bireyler çevre eğitimi açısından doğa sorunlarının minimum seviyeye getirilmesi konusunda beceri kazanabilir. Öğrenciler sosyal katılım becerisiyle ise çeşitli etkinliklere katılım sağlayarak doğal ve kültürel çevresini deneyim yoluyla tanırlarken girişimcilik, iletişim ve iş birliği becerileri ile çevrenin korunması adına faaliyetler düzenleyip birbirlerini teşvik edebilirler. Karar verme becerisi ise çevreye yönelik doğru adımların atılması adına kazandırılması düşünülen önemli bir beceri olmuştur. Tablo–grafik ve diyagram çizme ve yorumlama becerisi, sayfalarca süren konularda bir paragrafa sığan tablo veya grafiklerle hızlıca çözümleme yapmamızı sağladığı için çevre konularında da iklim, göç, nüfus ve benzeri konuların analizini

kolaylaştıran bir beceridir. Zaman ve kronolojiyi algılama becerisiyle ise öğrenciler çevre konularında geçmişten günümüze olayları öğrenip gelecekte hakkında bilgi sahibi olabilirler. Son olarak öz denetim becerisi ile öğrenciler davranışlarının farkında olarak çevreye karşı zararsız tavırlar sergileme çabasında olurlar. Tüm bunlar neticesinde araştırmaya katılan öğretmenler sosyal bilgiler derslerinde çevre ile ilgili konuları anlatırken bu becerilerin kazandırılmasını düşünmektedirler. Öğretmenler, çevre ile ilgili konuların öğrencilere sağlıklı şekilde aktarılırken öğrencilerin ifade edilen bu becerilere sahip olabileceklerini belirtmişlerdir.

Çevre ile ilgili konuları anlatırken ders içi yaşanan sıkıntılara dair; ders saati yetersizliği, konuların soyut kalması, günlük hayatla bağdaştıramama, motivasyon eksikliği, öğrencilerde bilinç eksikliği, maddi destek yetersizliği, materyal eksikliği, harita okuryazarlığı becerisinde zorlanma, konum analizi becerisinde zorlanma, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama becerisinde zorlanma, uzaktan eğitimin verimsizliği, ders kitabındaki etkinliklerin zor gelmesi, kavramlar arasında bağlantı kuramama, müfredat yetersizliği gibi sorunların olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar neticesinde öğretmenlerin genellikle konuyu teorik olarak anlattığı fakat ders saatinin yetmemesi ve etkinlik için ilgili maddi imkânların yetersiz kalması nedeniyle somut etkinliklerin yapılamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Böylelikle öğrencilerin soyut kalan bu konuları tam anlamıyla kavrayamadığı, bazı kavramlar arasında bağlantı kuramadıkları ve konu sonunda kazandırılması düşünülen bazı değer ve becerilerin tam olarak kazandırılmadığı görülmüştür.

Çevre ile ilgili konuları anlatırken ders içi yaşanan sıkıntılara yönelik çözüm önerilerine ilişkin; ders saatinin arttırılması, ders içi materyallerin çeşitlendirilmesi, etkinliklerin düzenlenmesi, maddi destek sağlanması, konuların öğrenci seviyesine uygun hazırlanması, güdüleme, derste güncel örneklerin verilmesi, harita okuryazarlık becerisinin erken yaşlarda kazandırılması konuları üzerinde yoğunlaşmıştır. Böylelikle yetersiz gelen ders saatinin arttırılması ve maddi destek sağlanmasıyla öğrencilerle etkinlikler düzenleme ya da çevre ile ilgili yapılan faaliyetlere katılma fırsatı doğacağı bu şekilde öğrencilere kazandırılması düşünülen değerler ve becerilerin daha etkili biçimde kazandırılacağı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ders kitabındaki konuların öğrenci seviyesine daha uygun hale getirilmesi gerektiği görülmüştür. Bunlara ek

olarak öğretmenlerin çevre ile ilgili konuları anlatırken çeşitli materyaller kullanması, öğrencileri çeşitli yollarla derse karşı güdülemesi, ders esnasında güncel örneklerden faydalanarak öğrencilerin dikkatini çekmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Son olarak öğrenciler harita okuryazarlığı becerilerini geliştirmede yetersiz kaldığı için bu becerinin daha erken yaşlarda kazandırılmaya başlanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çevre konularının öğretiminde öğretmenlerin birçoğu derste çevre ile ilgili sivil toplum kuruluşları üzerinden örnekler verdiği ve bazı öğretmenlerinde öğrencileri ile bizzat bu sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine aktif katılım sağladığı görülmüştür. Öğrencilerle aktif olarak çevre ile ilgili faaliyetlere katılım sağlayan öğretmenlerin ifadelerine göre en çok TEMA ile ağaç dikme etkinliklerine, çöp toplama etkinliklerine ve bazı çevre ile ilgili projelerine katıldıkları sonucuna varılırken, AHBAP derneği ile de doğada yaşayan hayvanlar için yardım faaliyetlerine katıldıkları görülmüştür. Son olarak öğretmenleri ile birlikte izci kampına katılan öğrencilerin olduğu sonucuna da ulaşılmıştır.

Çalışma sonunda ulaşılan bir diğer sonuç ise çevre konularını anlatırken öğretmenlerin birçoğunun derste Uşak ili üzerinden verdikleri örnekler olmuştur. Bu bağlamda öğretmenlerin İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında ki çevre konularını anlatırken Uşak ili üzerindendoğal oluşumlar, ekonomi, tarihi yerler,nüfus, iklim ve bitki örtüsü üzerinden örnekler verdikleri görülmüştür. Öğretmenlerin doğal çevre ile ilgili konuları anlatırken Ulubey Kanyonları, Taşyaran Vadisi gibi doğal oluşumlardan örnekler verdiği görülmüştür. Kültürel çevre ile ilgili konularda ise Blaundus Antik Kenti, Clandras Köprüsü ve Uşak Arkeoloji Müzesi'ndeki eserler ve Uşak'ta yer alan tarihi camiler ile ilgili örnekler verdikleri tespit edilmiştir. Ekonomi ile ilgili konular üzerinden de Uşak'ta ki fabrikalar, tarımda yetiştirilen ürünler hakkında bilgi verdikleri görülmüştür. Nüfus konusunda ise öğretmenler yakından uzağa ilkesi gereği Uşak nüfusundan yola çıkarak bölge ve ülke nüfusu hakkında bilgiler vermektedirler. Son olarak iklim ve bitki örtüsüyle ilgili konularda Uşak'ın Ege bölgesi ile İç Anadolu bölgesinde geçiş iklimi özelliği gösterdiği ve buna bağlı olarak bitki örtüsünün neler olduğu hakkında örnekler verdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

5.3. ÖNERİLER

Araştırmada edinilen bulgulardan ve katılımcıların tavsiyelerinden yola çıkarak şunlar önerilebilir:

- Sosyal bilgiler ders saatinin artırılması gerekliliği dersin sadece teorik anlatımından ibaret olmaması ve işlenen konuya dair etkinliklerin yapılabilmesi çevre konularının etkili öğretimi adına çıkarılan en önemli sonuçlardan biridir. Bu nedenle ilgili kurumlara sosyal bilgiler ders saatinin arttırılmasına veya programa ek olarak sınıf dışı etkinlik saatleri eklenmesine yönelik çalışmalar yapmaları önerilebilir.
- Öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmesinin konuyu daha sağlıklı kavramasına, günlük hayatla ilişkilendirmesine ve kalıcı olarak öğrenmesine olan katkısının yadsınamaz olduğu aşîkârdır. Bu nedenle ders saatlerinin artırılmasına ilişkin öneriye ek olarak derste işlenen konu ile ilgili sınıf dışı faaliyetlerin yürütülmesi için ilgili kurumlara maddi destek ve kolaylıklar sağlanması adına çalışmalar yapılması önerilebilir.
- Çevre ile ilgili konularda sosyal bilgiler ders içeriğinin öğrenci seviyesine göre biraz soyut olduğu, ders kitabındaki etkinliklerde öğrencilerin zorlandıkları sonucundan hareketle ilgili kurumlar tarafından sosyal bilgiler ders kitabı içeriğinin gözden geçirilmesi ve görsel açıdan zenginleştirilerek daha somut hale getirilmesi öneri olarak sunulabilir.
- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre ile ilgili konuları anlatırken daha somut olması açısından çeşitli materyallere başvurusu öneri olarak sunulabilir.
- Öğrencilerin konuyu günlük hayatla bağdaştırabilmesi için öğretmenlerin ders esnasında güncel örneklere başvurusu tavsiye edilebilir.
- Çevre ile ilgili konuları anlatırken öğrencilerin sağlıklı bir şekilde konuyu kavraması ve konunun somutlaştırılması ve öğrencilerde farkındalık yaratması açısından öğretmenlerin imkânlar dâhilinde öğrenciler ile etkinlikler düzenlemesi veya gerekli izinler dâhilinde kurumlar tarafından düzenlenen etkinliklere katılmaları tavsiye edilebilir.
- Derse karşı isteksiz olan öğrencileri konu sonrasında edinilecek kazanımlardan haberdar ederek veya ödül gibi çeşitli yöntemlerle dersin başında isteklendirilmesi öğretmenlere önerilebilir.

- Öğrencilerde oluşan “bu konu bizim ne işimize yarayacak” algısını kırmak için öncelikle öğretmenlerin öğrencileri konuya güdülemek adına çevre konusunun öneminden bahsetmeleri faydalı olabilir.
- Harita okuryazarlık becerisi ile tablo, grafik ve diyagram okuma ve yorumlama becerilerinde öğrencilerin zorlandıkları sonucundan hareketle bu becerilerin öğrencilere daha erken yaşta kazandırılmaya başlanması ortaokul kademesinde dersin akışını verimli hale getireceği düşünülmektedir.
- Çevre ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının öğrencilerin çevreye duyarlılığını artırmak amacıyla gerekli izinler dâhilinde okullar ile daha yakından çalışmalar yapması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Adıyaman, M. (2021). *İlkokul ve Ortaokulda Güncel Öğretim Programlarının Çevre Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Afacan, Ö. ve Demirci Güler, M. P. (2011). Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Kapsamında Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması. *2nd International Conference On New Trends In Education And Their Implications*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Akcan, S. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Okul Dışı Çevre Eğitimi Unsurları (Bilecik İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Akçay, İ. (2006). *Farklı Ülkelerde Okul Öncesi Öğrencilerine Yönelik Çevre Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Bursa.
- Akgül, G. (2021). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Ortaokul Öğrencilerinin ve Öğrenci Velilerinin Pandemi Sürecindeki Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uşak.
- Akpınar, M. ve Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde Sosyal Bilgiler Öğretiminin Genel Amaçlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2(2), 605-626.
- Akyüz, Y. (1982). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Alaca, E (2017). Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Üzerine Bir Değerlendirme. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, 6(18), 759-785.
- Alım, M. (2006). Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Türkiye’de Çevre ve İlköğretimde Çevre Eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 14(2), 599-616.
- Altınok, G. (2021). *Çevre Eğitiminde Sıfır Atık Politikasının Sosyal Bilgiler Dersine Yansımaları ve Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Apaydın Timur, S. (2020). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Eğitimi Öz-Yeterlik Düzeylerinin İncelenmesi (Sakarya İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Ariker, H. (2020). *İnformal Çevre Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Doğaya Yönelik Algılarına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siirt.
- Artun, H., Uzunöz, A. ve Akbaş, Y. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Okur-Yazarlık Düzeylerine Etki Eden Faktörlerin Değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(34), 1-14.
- Ata, B. (2009). Sosyal Bilgiler Öğretimi Öztürk, C. (Ed). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Bir Yaklaşım*. (s.33-47) Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aydemir, G. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Örnek Olay Yönteminin Öğrencilerin Çevre Bilincine ve Çevreye Yönelik Tutumlarına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aydin, B. (2019). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Çevre Eğitime Yönelik Algılar*. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

- Aytaçlı, B. (2012). Durum Çalışmasına Ayrıntılı Bir Bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-9.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmada Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1). 231-274.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Buhan, B. (2006). *Okul Öncesinde Görev Yapan Öğretmenlerin Çevre Bilinci ve Bu Okullardaki Çevre Eğitiminin Araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Caner, Ö. (2019). *Öğretmen Adaylarının Okul Dışı Öğrenme Ortamlarında Sürdürülebilir Çevre Eğitime Yönelik Tutumları*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Coşkun Keskin, S. ve Keskin, Y. (2009). Cumhuriyet Dönemi İlkokul (İlköğretim 1. Kademe) Sosyal Bilgiler ve Onun Kapsamına Giren Ders Programlarında Bir Değer Olarak “Barış”ın Yeri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 69-92.
- Çalışır, S. (2021). *Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı (Ortaokul) Ve Görsel Sanatlar Öğretmen Kılavuz Kitabı’nda Çevre Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Çevre Bakanlığı (2009). Türkiye Çevre Atlası. T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Çevre Envanteri Dairesi ve Planlama Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Çetin, K. (2003). Türk Eğitim Tarihinde Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgilerin Tarihsel Süreci. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2(1-2), 163-185.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2020). <https://webdosya.csib.gov.tr/db/bolu/icerikler/cevre-20180222082618.pdf> Erişim Tarihi: 12.09.2020, 15:20.
- Demirkaya, H. (2006). Çevre Eğitiminin Türkiye’deki Coğrafya Programları İçerisindeki Yeri ve Çevre Eğitime Yönelik Yeni Yaklaşımlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 207-222.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Dönmez, C. (2003). Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. C. Şahin. (Ed.). *Sosyal Bilgiler Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu* (s. 31-41). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık
- Elgün, H. (2021). *Çevrimiçi Çevre Eğitiminin Sürdürülebilirliği Konusunda Öğretmen Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.
- Engin, H. (2010). *Coğrafya Eğitiminde Sürdürülebilir Kalkınma, Sürdürülebilirlik Eğitimi ve Çevre Eğitimi Konularının Kazandırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Ercan, M. (2007). *Cumhuriyet Döneminde İlköğretim Sosyal Bilgiler Programlarındaki Sanat Konularının Yeterliliği*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Erdoğan, K. (2016). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Eğitimi Konusundaki Görüşleri ve Yeterlilikleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erköse, E. (2007). *Yenilenen 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Erten, S. (2004). Çevre Eğitimi ve Bilinci Nedir? Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır? *Çevre ve İnsan Dergisi*, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın Organı. Sayı 65/66, Ankara.
- Güney, E. (2003). *Çevre ve İnsan (Toplum Doğa İlişkileri)*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Güngördü, E. (2002). *İlköğretimde Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Hertzberg, H. W. (1981). *Social Studies Reform 1880-1980*. Boulder: Social Science Education Consortium, Inc.
- https://web.archive.org/web/20150802123517/http://unfccc.int/kyoto_protocol/items/2830.php (Erişim Tarihi: 14.01.2021).
- İbret, B. Ü. ve Yılmaz, O. (2019). Sosyal Bilgilerde Çevre Eğitimi: Lisansüstü Çalışmalara Ait Bir İnceleme. *AJESI - Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 9(2), 431-449.
- İçen Kükürt, E. (2021). *Okul Öncesi Dönemde Etkili Çevre Eğitimi İçin Görsel Sanat Etkinliklerinin Kullanımı*. Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Kamacı, F. (2021). *Türkiye’de Okullarda Çevre Eğitimi Çerçevesinde Ortaöğretim Öğrencilerinin Çevre Sorunlarına Yaklaşımı: Karasu Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kan, Ç. (2009). ABD ve Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 30(2), 664-672.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(187), 138-145.
- Kara, Z. M. (2020). *İlkokul 4. Sınıf Fen Bilimleri Dersinde Çevre Eğitiminin Etkinlikler Yoluyla Öğretiminin Akademik Başarıya Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kaya, E. ve Öner, G. (2017). 100. Yaşındaki Sosyal Bilgiler Dersini Sosyalleşme ve Toplu Öğretim Ekseninde Yeniden Düşünmek. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2(1), 1-25.
- Kayalı, H. (2010). Sosyal Bilgiler, Türkçe ve Sınıf Öğretmenliği Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (21), 258-268.
- Kaypak, Ş. (2013). Çevre Sorunlarının Çözümünde Küresel Çevre Politikalarının Önemi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (31), 17-34.

- Keskin, Y. (2002). *Türkiye’de II. Meşrutiyetten Günümüze Kadar Uygulanmış Olan Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Analizi ve Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Keskin, Y. (2019). Sosyal bilgiler programı tarihi ve güncel gelişmeler. Çelikkaya, Ç., Öztürk Demirbaş, Ç., Yıldırım, T. ve Yakar, H. (Ed). *Yeni program ve ders içeriklerine göre sosyal bilgiler öğretimi I*, (1-41).Ankara: Pegem Akademi.
- Koçak, B. (2020). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Eğitimi Yönelik Tutum ve Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Koçak, B. ve Akış, A. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Eğitimi Hakkında Görüşleri. *TurkishStudies*, 16(1), 453-471.
- Köse, T. (2019). *Türkiye’de Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihi Gelişimi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Küçük, N. (2017). *Ortaokullarda Uygulamalı Çevre Eğitiminin Çevre Bilinci Üzerine Etkisi (Balıkesir Örneği)*.Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7.sınıflar)*. Ankara: MEB.
- Metin, B. ve Oran, M. (2014). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders İçi Yerel Tarih Konusundaki Faaliyetleri Uşak İli Örneği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.7(1), 204-216.
- Miles, M. B. &Huberman, A. M. (1994). *QualitativeData Analysis: An ExpandedSourcebook*. ThousandOaks, CA: SagePublication.
- Mutlu Karanfil, B. (2022). *Portfolyoya Dayanan Aile Katılımlı Çevre Eğitiminin 5. Sınıf Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Farkındalıklarına Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne.
- Ocak, A. (2017). Nizamiye Medreseleri. *AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(9), 178-183.
- Öcal, T. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi.*Marmara Coğrafya Dergisi*, (27), 333-352.
- Öner Armağan, F. (2006). *İlköğretim 7–8. Sınıf Öğrencilerinin Çevre Eğitimi İle İlgili Bilgi Düzeyleri (Kırıkkale İl Merkezi Örnekleme)*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özkan, M. C. (2022). *Fen Bilgisi Öğretmenlerinin Çevre Bilgi Düzeyleri İle Çevreye Yönelik Tutumları ve Ortaokul Çevre Eğitimi Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Özmen, C. (2015). Dünyada ve Ülkemizde Sosyal Bilgiler. Dönmez, V. ve Yazıcı, K. (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Öznacar, M. D. (2005). *İlköğretim Fen Bilgisi Dersi Biyolojik Çeşitlilik, Çevre Kirliliği ve Erozyon Konularının Yapıcı (Constructivist) Öğrenme Kuramına Göre Öğretiminin, Akademik Başarıya ve Kalıcılığa Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Adana.

- Öztürk, C. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi.Öztürk, C. (Ed.).*Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış*(s. 1–31). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Öztürk, İ.H. (2011). Türkiye'de Müfredat Reformu ve Öğretmen Özerkliği: Tarih Öğretimi Örneği. *Çevrimiçi Başvuru*, 4(2), 113-128.
- Öztürk, C. ve Deveci, H. (2016). Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi. Öztürk, C.(Ed.). *Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programları* (s.1-40). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Öztürk, Ç. (2007). Sosyal bilgiler, sınıf ve fen bilgisi öğretmen adaylarının “Coğrafya” kavramına yönelik metafor durumları. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 55-69.
- Öztürk, T. ve Zayımoğlu Öztürk, F. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Çevre Eğitimi Açısından Analizi.*Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(3), 1533-1550.
- Özyürek, A. (2021). *Çevre Eğitimi Dersinde Yaratıcı Drama Uygulamalarının Empati Becerisini Geliştirmesine Etkisinin Öğretmen Adayları Tarafından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Sarıbıyık, S. K. (2022). *Okul Öncesinde Verilen Çevre Eğitiminin Öğrenci Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Sezer, A., İnel, Y. ve Gökarp A. (2019). Çalışma Grubu Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Olan Türkiye’deki Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi.*Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 1- 17.
- Tekindal, M. ve Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı Ve Sürecine Yönelik Bir Derleme, *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153-172.
- Tırpancı, H. (2019). *Sosyal Bilgiler Dersinde Etkinlik Temelli Çevre Eğitimi Uygulamalarının Öğrencilerin Akademik Başarılarına Etkisi ve Uygulama Hakkındaki Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Timmins, F. ve McCabe, C. (2005). How ToConduct An EffectiveLiteratureSearch: *Art&ScienceStudySkills*, 11(20), 41-47.
- Uygun, K., Arıbaş, B. B. ve Karalı M. A. (2018). Yeni (2017) Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Meslek Bilincinin İncelenmesi.*Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. 8(15), 1897–1916.
- Uzun, N. ve Sağlam, N. (2005). Sosyo-Ekonomik Durumun Çevre Bilinci ve Çevre Akademik Başarısı Üzerindeki Etkisi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (29), 194–202.
- Ürey, M. (2005). *İlköğretim Öğretmen ve Öğrencilerinin Çevreye Karşı Tutumları, Yeterlilikleri ve Çevre Eğitiminde Bölgesel Farklılıklar (Kars İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kars.
- Yalçın, A.ve Akhan N. E. (2016). Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programlarının Sosyal Bilgiler Öğretim Yaklaşımlarına Göre İncelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 12(3), 842-873.
- Yzıcı S. Ve Utkugün, C. (2019) Ortaokul 7. Sınıf Öğrencilerinin Çevre Sorunlarına İlişkin Görüşleri. *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi*, 2(2), 50-59.

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, O. (2016). *Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Eğitimi Lisans Programlarının Çevre Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Kırşehir.
- Zayimoğlu Öztürk, F. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ve Öğretmen Adaylarının İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Öğrenme Alanlarına İlişkin Özyeterlik Düzeylerinin İncelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

EKLER

EK 1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

EK2. Bilimsel Araştırma ve Etik Kurul İzin Belgesi

EK3. Araştırma İzni

EK 1.

Bu çalışma, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde çevre ile ilgili konuların öğretimine ilişkin düşünce ve faaliyetleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin özel kişisel bilgilerine dair herhangi bir veri istenmemiştir. Ayrıca soruların cevaplanması gönüllülük esasına dayanmaktadır. Aşağıda araştırma kapsamında sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen sorular verilmiştir. Araştırmaya katılıp bilime katkı sağladığınız için şimdiden teşekkür ederim.

Yaş:

Cinsiyet:

Medeni Durum:

Kıdem Yılı:

Görüşme Formunda Yer Alan Sorular

1. İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında çevreyle alakalı konuları anlatırken öğrencilere kazandırılması düşünülen değerlerin neler olduğunu açıklar mısınız?
2. İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında çevreyle alakalı konuları anlatırken öğrencilere kazandırılması düşünülen becerilerin neler olduğunu açıklar mısınız?
3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında çevreyle alakalı konuları anlatırken ders içi yaşanan sıkıntılardan bahseder misiniz?
4. İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında çevreyle alakalı konular anlatılırken yaşanan sıkıntılara ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?
5. Çevre ile ilgili konuları öğretirken ilgili sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılımlarınız hakkında bilgi verir misiniz?
6. İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında çevreyle alakalı konuları anlatırken Uşak ili üzerinden örnekler verip vermediğinizi nedenleriyle bahseder misiniz?

EK 2.

T.C.

UŞAK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Sayı: E-89784354-050.99-20967

27.05.2021

Konu: Karar

Sayın Prof. Dr. Barış METİN
Eğitim Fakültesi Dekanlığı- Öğretim Üyesi

Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 06.05.2021 tarih ve 2021-89 sayılı kararı yazımız ekindedir.
Bilgilerini rica ederim.

Prof. Dr. Sayın DALKIRAN
Başkan

Ek: Karar 2021-89 (1 sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BS5BEDAKJ4 Pin Kodu :30162

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/usak-universitesi-ebys>

Adres:1 Eylül Kampüsü İzmir Yolu 8.Km 64100/Uşak
Telefon:(0276)221 21 80 Faks:(0276)221 21 81 e-
Posta:hukuk@usak.edu.trWeb:www.hukuk.usak.edu.tr
Kep Adresi:usakuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Merve
ÜNAL Unvanı: Memur

EK 3.

Evrak Tarih ve Sayısı: 18.05.2021-19946

T.C.
UŞAK VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-29425508-605.02-25168195
Konu : Araştırma İzni
(Şifa KARABULUT)

17.05.2021

UŞAK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi: a) Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 07.03.2012 tarih ve B.08.0.YET.00.20.00.0/3616 sayılı yazısı. (2012/13 sayılı Genelge)
b) 16/04/2021 tarih ve E.17463 sayılı yazınız.

İlgi (b) yazı ile müdürlüğümüze bağlı okullarda araştırma yapmak istenmektedir. İlimiz merkezinde yapılacak anket ve araştırma uygulaması ile ilgili anket formları ; ilgi (a) genelge gereğince değerlendirmesi yapılarak, aşağıda bilgileri ve konusu yazılı çalışma; okullarda eğitim öğretim hizmetlerini aksatmadan, gönüllülük esasına dayalı, okul idaresinin uygun gördüğü zaman aralıklarında uygulanması ve araştırma sonucunun Bakanlığımızdan izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması koşulu ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Bülent ŞAHİN
İl Millî Eğitim Müdürü

Adı Soyadı	Ünvanı	Araştırma Konusu	Müracaat Tarih ve Sayısı
Şifa KARABULUT	Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi	Sosyal Bilgiler Derslerinde Çevre ile İlgili Konuların Öğretimine İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Düşünce ve Faaliyetleri	22/04/2021 24560148

Ekler :
Araştırma Ön İnceleme Formu
Araştırma İzni ve Ekleri

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Adres : Cumhuriyet Mh. İbrahim Tahtakılıç Cd. No:45 Merkez/UŞAK
Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Bilgi için: Projeler Birimi - Bilal ZÜBEYİR
E-Posta: ab64@meb.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr
İnternet Adresi: www.meb.gov.tr
Faks: 2762806536

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 7221-66b3-337c-8e41-30a1 kodu ile teyit edilebilir.

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.
Evrak sorgulaması <https://turkiye.gov.tr/ebd?ek=5304&cd=DS1.B0FPL6C6e6=18946> adresinden yapılabilir.